

Technická univerzita v Liberci
Fakulta pedagogická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Petr Nevyhoštěný

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

**PŘÍČINY TRESTNÉ ČINNOSTI MLÁDEŽE VE
VZTAHU K UŽÍVÁNÍ DROG**

***CAUSES OF JUVENILE CRIMINAL ACTIVITY IN
RELATION TO DRUG ABUSE***

Autor:

Petr Nevyhoštěný

Tylova 763

295 01 Mnichovo Hradiště

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jitka Pejřimovská

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
80	0	3	12	27	1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Mnichově Hradišti dne: 10.4.2008

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Podpis:

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Jitce Peřimovské za její zajímavé a cenné připomínky, za její drahocenný čas, trpělivost a ochotu podílet se na tvorbě této práce. Zároveň děkuji své partnerce Lucii Köhlové za morální podporu během studia a při tvorbě bakalářské práce.

Název bakalářské práce: Příčiny trestné činnosti mládeže ve vztahu k užívání drog

Název bakalářské práce: Cause of juvenile criminal activity in relation to drug abuse

Jméno a příjmení autora: Petr Nevyhoštěný

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. et Mgr. Jitka Pejřimovská

Resumé

Bakalářská práce se zabývala drogovou problematikou a na ni navazující trestnou činností. Jejím cílem bylo zmapování vývoje a příčin užívání nealkoholových drog v České republice ve vztahu k trestné činnosti.

Práci tvořily dvě stěžejní části. První část práce podává teoretické informace o jednotlivých drogách a o vývoji užívání nealkoholových drog a změnách právní úpravy na území České republiky před rokem 1990 a po roce 1990. Druhá část práce byla věnována hledání příčin vzniku závislosti na drogách a porovnáním jevů, které vznik závislosti mohou urychlit či zpomalit.

Výsledkem bylo zjištění, že největší podíl na rozšíření počtu uživatelů drog je spojován se snadnou dostupností drog po roce 1990. Vznik závislosti na nealkoholových drogách byl shledán jako multifaktoriální.

Za největší přínos práce bylo možné považovat vytvoření přehledu užívání drog na území České republiky a zjištění slabých míst v právní úpravě drogové problematiky.

Klíčová slova: Droga, drogová závislost, trestná činnost, příčiny závislosti, etapy závislosti, sociálně patologické jevy,

Summary

Baccalaureate work deal with drug problems and on it connecting criminal activity. Her objective was charted development and causes usage non-alcoholic drugs in Czech republic concerning criminal activity.

Work formed two pivotal parts. First part of work comprises theoretic information about single drugs and about development usage non-alcoholic drugs and changes legal regulations on territory of Czech republic a year ago 1990 and

after a year 1990. Second part of work was devoted to search causes rise dependence on drugs and confrontation phenomenon, that rise of dependence they may speed up or slow down.

Result was finding, that the biggest share in enlargement of the number of drug users is cursive with easy availability drugs after a year 1990. Rise of dependence on non-alcoholic drugs was got together like to many-causal.

Behind the biggest contribution work be possible to creation survey drug taking on territory of Czech republic and finding weak points in legal regulations drug problems.

Keywords: Drug, drug dependence, criminal activity, causes of dependence, stages of dependence, social pathological phenomenons

Obsah

1	Úvod	9
I. ČÁST: UVEDENÍ DO DROGOVÉ PROBLEMATIKY A JEJÍHO VÝVOJE V ČR		
2	Vymezení základních pojmů.....	11
3	Rozdělení drog a jejich účinky.....	12
3.1	Konopné drogy	12
3.2	Stimulancia.....	14
3.3	Opiáty.....	15
3.4	Halucinogeny	17
3.5	Těkavé látky	18
4	Vývoj užívání drog na území České republiky	18
4.1	Vývoj užívání drog v České republice do roku 1989	18
4.2	Vývoj drogové scény po roce 1989	21
5	Vývoj trestní úpravy na území České republiky	24
5.1	Vývoj trestní úpravy před rokem 1989	24
5.2	Vývoj trestní úpravy po roce 1989	25
5.3	Držení drogy pro vlastní potřebu.....	26
6	Vztah trestné činnosti a závislosti na nealkoholových drogách.....	29
6.1	Trestná činnost mládeže ve vztahu k drogové problematice	33
II. ČÁST: VLIVY NA VZNIK ZÁVISLOSTI A JEJÍ PRŮBĚH		
7	Příčiny vzniku drogové závislosti	36
7.1	Rizikové faktory spojené s osobností jedince	36
7.2	Rizikové faktory spojené se sociálním prostředím.....	40
7.3	Rizikové faktory spojené s dostupností drog a jejich vlastnostmi	43
8	Typy uživatelů a etapy v drogové kariéře.....	44
8.1	Experiment s drogou.....	45
8.2	Rekreační užívání	46
8.3	Duální fáze	46
8.4	Fáze droga na plný úvazek.....	47
8.5	Totální drogový život	48

9	Kazuistiky	49
9.1	Peter M. – závislost na pervitinu	50
9.2	Jiří T. - závislost na heroinu	55
9.3	Martin G. - závislost na těkavých látkách.....	59
10	Sociálně patologické jevy	64
10.1	Nezaměstnanost.....	64
10.2	Páchání trestné činnosti a vývoj počtu vězňů	65
10.3	Alkoholismus	66
10.4	Korelace sociálně patologických jevů ve vztahu k užívání drog	68
11	Závěr	74
12	Seznam použitých informačních zdrojů	78

1 Úvod

Již devátým rokem pracuji jako policista na obvodním oddělení Policie České republiky při okresním ředitelství Mladá Boleslav, kdy při výkonu služby se setkávám s řadou sociálních problémů. Zájem o proniknutí do jejich hloubky mě také přivedl ke studiu oboru sociální práce. Jako jeden z nejhorších a v současné době stále aktuálnější sociální problém spatřuji rozmach užívání drog, který se v naší republice zvýraznil až po roce 1990.

Rozvoj závislosti u jednotlivých toxikomanů je spojován s řadou změn v jejich životě, který vede až k jejich sociálnímu vyloučení a těžké závislosti na droze. Užívání drog může ohrožovat i samotnou existenci toxikomana. Rizika spojená s užíváním drog se však netýkají jen samotných toxikomanů, ale i jejich blízkých a v konečných důsledcích i celé společnosti. Prohlubující se závislost toxikomana sebou přináší i narušení rodinných vztahů, jsou zde tendence k páčání trestné činnosti a v poslední době vyvstávají i rizika spojená s šířením nevyléčitelných chorob, které mohou ohrozit každého, aniž se dostane s toxikomanem do přímého kontaktu.

Ačkoliv nepracuji na obvodním oddělení uvnitř hlavního města Prahy, kde je problém s užíváním nealkoholových drog asi nejzávažnější, měl jsem možnost pozorovat, jak rozvoj toxikomanie postupuje i do menších měst a vytváří se zde zcela nová drogová scéna. S tou je pak spojováno hned několik sociálně patologických jevů, včetně z výše uvedené trestné činnosti. Z tohoto důvodu jsem svou bakalářskou práci věnoval tématu z oblasti drog.

Hned v úvodu při studiu dokumentace a literatury jsem pochopil, o jak moc široké téma se jedná a rozhodl jsem se zpracovat pouze některé aspekty zaměřené zejména na příčiny rozšíření drog v České republice po roce 1990 a příčiny užívání drog u jednotlivců. Jako **cíl bakalářské práce** jsem si proto určil **zmapování vývoje a příčin užívání nealkoholových drog ve vztahu k páčané trestné činnosti**.

Zmapování vývoje užívání drog od roku 1990 je reakcí na „drogový boom“, který v naší republice během posledních 15ti let nastal a postupem času pronikl z větších měst postupně do celé České republiky. „Drogový boom“

s sebou přinesl řadu otázek, zejména k hledání příčin užívání drog, ale i hledání vhodného způsobu léčby, prevence a v neposlední řadě i represe.

Samotná práce je spekulativního charakteru, kdy vychází zejména z analýzy sekundárních zdrojů a vlastních znalostí. První část práce je zpracována obecněji a je zde zaměřena pozornost na vývoj užívání nealkoholových drog v porovnání s reakcemi legislativních úprav, týkajících se především změn v trestním zákonu. Dále je zde zmíněn příčinný vztah mezi užíváním drog a s tím spojenou trestnou činností. V druhé části práce je již úhel pohledu zúžen na hledání příčin užívání drog a okolnostem, které vznik závislosti mohou urychlit či naopak zpomalit. Dále v této části jsou pomocí jednotlivých kazuistik demonstrovány nejrozšířenější typy jednotlivých uživatelů na tvrdých drogách podle typu jejich hlavní užívané drogy. Ke zpracování kazuistik byly využity metody analýzy sekundárních zdrojů, anamnézy a rozhovoru. V závěru práce je provedeno srovnání vývoje vybraných sociálně patologických jevů na území ČR a jejich porovnání podle jednotlivých krajů, za účelem zjištění jejich možné souvislosti se vznikem závislosti na drogách. Pro porovnání těchto kvantitativních dat bylo využito zejména metody analýzy sekundárních zdrojů.

I. ČÁST: UVEDENÍ DO DROGOVÉ PROBLEMATIKY A JEJÍHO VÝVOJE V ČR

„Malá chyba na začátku se stane velkou na konci.“
Giordano Bruno

2 Vymezení základních pojmů

Pro lepší orientaci v další části práce je nutné uvést a vymezit zejména pojmy: droga, návyková a omamná látka a samotná drogová závislost.

Droga - samotné pojmenování „droga“ má svůj původ z arabského slova *durana*, které je zde výrazem pro léčivo. V češtině je slovo droga převážně chápáno jako látka s omamným účinkem.

Drogu lze chápat jako látku, ať již přírodní nebo syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:¹

- má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění, prostě působí na psychiku.
- může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako „potenciál závislosti“. Ten je u různých drog různě vyjádřen.

Podle této definice droga nepochybně patří mezi návykové látky, jejichž definice je obsažena v trestním zákoně a zní následovně:

Návykovou látkou se podle § 89 odst. 10 trestního zákona rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.²

Omamné látky jsou již chápány v užším slova smyslu než návykové látky. Podle trestního zákona mezi omamné látky patří i psychotropní látky, kdy všechny tyto látky jsou taxativně uvedeny v příloze zákona č. 167/98 Sb. Hlavním rozlišovacím znakem od výše uvedených návykových látek je, že do skupiny

¹ PRESL, Jiří. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: 1995. s. 9.

² Trestní předpisy : podle stavu k 1.8.2007 (Úplné znění). Ostrava: Sagit, 2007.

omamných látek, pro potřeby trestního zákona, již není zařazován alkohol a jiné legální drogy (ředidla, cigarety apod.).

Řada skutkových podstat trestných činů je právě spojována s užitím nebo zprostředkováním návykové látky a v horším případě omamné látky, čímž se taková osoba vystavuje trestnímu stíhání.

Dalším důležitým pojmem je **drogová závislost**. Drogovou závislost lze definovat jako stadium periodické nebo chronické otravy, škodlivé pro jednotlivce i pro společnost, vyvolané požíváním přirozené nebo syntetické látky. Typická je tendence pokračovat za všech okolností a zvyšovat dávku. Přeruší-li se příjem látky, objeví se abstinenční příznaky. Opětovným dodáním této látky abstinenční příznaky zmizí. Závislost rozlišujeme na psychickou a fyzickou. U psychické závislosti se jedná o nekontrolované nutkání užít drogu znovu za účelem, prožít příjemné pocity, které droga u uživatele vyvolává. U fyzické závislosti již je důvodem opětovného užití drogy překonání stadia, které přichází po opadnutí účinků drogy a je spojováno s nepříjemnými duševními a tělesnými stavy.

3 Rozdělení drog a jejich účinky

Základní rozdělení drog je zpravidla na drogy legální a nelegální. Do složky legálních drog patří alkohol, léky, tabák a těkavé látky. Mezi nelegální drogy řadíme konopné drogy, halucinogeny, opiáty a stimulancia. Pro získání uceleného obrazu o působení, účincích a vlivu jednotlivých drog na lidský organismus je důležité zařazení podrobnějších informací o těchto látkách.

3.1 Konopné drogy

Latinsky *cannabis sativa*, konopí seté. Jedná se o jednoletou, dvoudomou bylinu. Na celém světě existují její různé formy lišící se obsahem pryskyřice a množstvím účinné látky – THC (tetrahydrocannabinol). Jedná se o nejstarší rostlinu, která byla pěstována pro její psychotropní účinky. Doklady o jejím pěstování jsou staré více než 5000 let. První písemné zprávy o jejím pěstování jsou dochovány již v nejstarší dochované čínské knize. První zmínky o konopí v Evropě uvádí řecký historik a filosof Herodotos z Halikarnasu, podle jehož označení *kanabos* pochází také současný název drogy – *kanabis*.

Pouze odlišnou formou úpravy se ze samičích rostlin konopí vyrábí hašiš a marihuana. Jako hašiš se označuje zaschlá a zformovaná pryskyřice ze samičích rostlin konopí, zatímco sušené a jinak upravené listy a květenství jsou označovány jako marihuana.

Marihuana

Slangově označována jako „tráva“, „marjánka“, „ganja“. V případech vyšlechtěných rostlin, kde je několikanásobně vyšší obsah aktivní látky THC se slangově označuje jako skunk.

Obsah aktivní látky THC se běžně pohybuje mezi 3 až 4 procenty, ale u nových kultivarů pěstovaných v ideálních podmínkách může obsah této látky ve vysušeném materiálu dosáhnout i 15 až 20 %.³

Marihuana se nejčastěji kouří ve formě cigaret (jointů). Inhalace kouře je nejrychlejší a nejefektivnější cestou, jak dopravit THC do mozku. Podobně jako je to u nikotinu. Užívání ústy je méně časté, ale existuje několik publikací, které se zabývají vařením z konopí. THC se v tomto případě daleko pomaleji uvolňuje do krve a proto uživatel není schopen odhadnout, zda neužil příliš malou nebo příliš velkou dávku.

Účinek první intoxikace může být velmi rozdílný. Požadovaný účinek závisí na mnoha okolnostech – včetně okolního prostředí a stavu uživatele. Za příznivých podmínek vyvolává pocity relaxace, pohody a rozjařenosti, spojené s euforizací a tendencí ke smíchu. Tento stav je dobře znám a je označován ve slangu jako „vysmátost“.

Jsou-li podmínky nepříznivé, způsobuje droga rychlý tok emocí až pomatené představy, nastupují pocity otupělosti až netečnosti.

Dlouhodobé užívání konopných produktů má zásadní vliv na paměť a schopnost koncentrace. Člověk pomaleji zpracovává informace a hůře se učí (tyto potíže bývají trvalejšího rázu). Důvodem může být to, že THC zůstává v těle poměrně dlouhou dobu.

³ IVERSEN, Leslie L. *Léky a drogy: průvodce pro každého*. Praha: 2006. s. 95.

Všeobecně je marihuana zařazována do drog s akceptovatelným rizikem vzniku závislosti. Po roce 1989 se kouření marihuany značně rozšířilo a stalo se módní záležitostí. Dnes je již zcela běžným jevem na různých společenských akcích, jako jsou house party.

3.2 Stimulancia

Mezi typické zástupce stimulancií patří kokain, amfetamin (pervitin) a extáze. Stručně řečeno jde o návykové látky, jejichž základním efektem je povzbuzení a celková stimulace. Po požití se dostavuje euforie, ústup únavy, potřeby spánku a chuti k jídlu. K užívání stimulancií mají sklon intelektuálové, řidiči, studenti a všichni, kteří potřebují posilovat bdění a pozornost. Látky této skupiny nevyvolávají závislost fyzickou, ale vyvolávají závislost psychickou. Ta se projevuje touhou po látce a po jejím účinku.

Kokain

Slangově označován jako „koks“. Patří mezi přírodní látky, které se vytváří v listech keře *Erythroxylon coca* – kokainovníku pravého, který roste zejména v jihoamerických Andách. Vývozem čisté drogy se nechvalně proslavila Kolumbie, kde obchod s kokou provozují zločinecké kartely.

Kokové keře byly již známy starým Inkům v době 2000 let před Kristem, kdy drogu užívali žvýkáním lístků keře. Tímto způsobem se do těla dostala jen malá dávka, vyvolávající pocit blaženosti, potlačující hlad a zvyšující odolnost v tamějších, často drsných přírodních podmínkách⁴

Chemicky čistý byl kokain izolován roku 1859 v Německu a začal být používán v medicíně. Jeho účinky jako lokálního anestetika objevil pro medicínu Sigmund Freud.⁵

Kokain v práškovém stavu se obvykle šnupe a poměrně rychle se touto cestou dostává do krve. Novější formou jeho aplikace je kouření, při kterém je nástup účinku ještě rychlejší a rauš zvlášť intenzivní. Ti, kdo mají s kokainovým raušem osobní zkušenost, jej popisují jako nejpříjemnější drogový zážitek vůbec. Po kokainovém rauši mnohdy následuje hluboká deprese a uživatel cítí neustálou

⁴ IVERSEN, Leslie L. *Léky a drogy: průvodce pro každého*. Praha: 2006. s. 109

⁵ KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup I*. Praha: 2003. s. 165.

potřebu znovu kokain užít, aby chmurnou náladu zahnal. Závislí lidé často ztrácejí motivaci ve všech směrech a snaží se pouze sehnat další dávku za jakoukoliv cenu.

Pervitin

Slangově označovaný jako „piko“, „péčko“, „perník“ apod. V České republice je pervitin často označován jako droga č. 1 pro svou velkou oblíbenost mezi uživateli a vzhledem k tomu, že jeho výroba má u nás dlouholetou tradici. Jedná se o derivát syntetických stimulujících látek známých pod názvem amfetaminy.

Amfetamin je jednou z nejstarších ryze syntetických drog. Poprvé byl připraven v roce 1887 a teprve v roce 1940 byla poprvé popsána možná závislost na něm.⁶

Mezi uživateli se prodává ve formě bílého prášku, někdy mírně zbarveného do hněda či růžova, což je způsobeno příměsí jódu použitého při výrobě. Aplikuje se ústy, šňupáním a v České republice nejčastěji nitrožilně.

Při delším užívání pervitinu dochází ke změnám psychiky – objevují se stavy zmatenosti, poruchy paměti, postižený je paranoidní a má sebevražedné tendence. Slangově je tento stav často označován jako stíha. V důsledku toho se toxikoman stává nedůvěřivým, podezřavým a mohou se u něj objevit i sluchové a zrakové halucinace. Následkem toho se stává toxikoman nebezpečný sobě i svému okolí.

3.3 Opiáty

Mezi přírodní opiáty řadíme opium a kodein a mezi syntetické opiáty se řadí heroin a braun. Vzhledem k rozsahu této práce jsou zde zmíněny jen vybraní zástupci heroin a braun, kteří se významným způsobem projeví na české drogové scéně. Opiáty vyvolávají silnou psychickou i fyzickou závislost. Způsobují úbytek tělesné váhy, svalové křeče, pokles sexuální touhy a celkové utlumení. Navíc vyvolávají pocity úzkosti, stres, proměny nálad a problémy komunikace s okolím.

⁶ KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup I*. Praha: 2003. s. 166.

Klasickým projevem průběhu závislosti na opiátech je rychlý vzrůst tolerance. Organismus si na drogu rychle zvyká a k dosažení stejného účinku je třeba stále vyšších dávek.

Heroin

Slangově označován jako „herák“.

Heroin byl syntetizován v roce 1874, v roce 1898 jej začala německá firma Bayer prodávat pod jménem heroisch, což znamená „silný“. Po léta by heroin považován za účinný lék pro závislé na morfinu.⁷

Závislími na morfinu byl heroin ochotně přijímán, ale jejich závislost to nevyřešilo. Pouze se jejich závislost přesunula na heroin. Později byla výroba zastavena a heroin se stal nelegální drogou.

Mezi nejčastější způsoby užití heroinu patří v České republice nitrožilní podání. Může se také ale šňupat, kouřit nebo inhalovat z aluminiové fólie - v anglicky mluvících zemích slangově označováno jako „chasing the dragon“.

Abstinenční příznaky při rozvinuté závislosti jsou velmi nepříjemné a někdy dokonce ohrožují na životě. Patří mezi ně průjem, bolesti v břiše, bolesti hlavy, zvracení a celkové křeče. Tělesné symptomy doprovází silná touha vzít si drogu znova.

Léčba heroinové závislosti obvykle zahrnuje substituční léčbu, ke které je využíván metadon či subutex. Tyto náhradní látky nevyvolávají pocity rauše, ale pomáhají překonat touhu po užití další dávky.

Braun

Jedná se o specificky českou drogu, která se vyrábí v domácích laboratořích a v minulosti nahrazovala na českém trhu heroin. Jedná se o směs derivátů z kodeinu, který se prodává jako tinktura nahnědlé barvy. Výroba braunu započala v 70. letech 20. století. V posledních letech byl z českého trhu vytěsněn heroinem. V dřívější době však na české drogové scéně měl pevnou pozici.

⁷ KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup I*. Praha: 2003. s. 161.

3.4 Halucinogeny

Mezi halucinogeny patří látky přírodní i syntetické, jejichž základním efektem po požití je změna vědomí, která může vést až k halucinacím, tj. zdánlivým vjemům, které mají pro člověka, který je prožívá charakter skutečných vjemů. Nevzniká zde psychická ani fyzická závislost, ale jejich největším rizikem je možnost nezvratného, nebo jen těžko léčitelného psychotického onemocnění, které jinak mohlo zůstat po celý život skryto.

- LSD - lysergic acid diethylamide

LSD se na našem černém trhu objevuje téměř výhradně ve formě tripů či krystalů. V prvním případě se jedná o malé papírové čtverečky s potiskem zobrazujícím různé symboly. Ve druhém případě jde o malé granulky většinou tmavomodré či zelené barvy připomínající umělé hnojivo.⁸

Obojí se užívá perorálně, postupným rozpuštěním v ústech pod jazykem. Syntetická látka LSD působí mnohonásobně silněji než jakákoliv droga. Proto se také užívá v extrémně malých dávkách odpovídajících miliontinám gramu. LSD vyvolává halucinogenní stavy, dezorientaci v prostoru a čase a ztrátu vůle a sebekontroly.

Stejně jako extáze se LSD hojně užívá na tanečních scénách zejména proto, že vyvolává výrazné zkreslení sluchových i vizuálních vjemů a halucinace. Zážitku spojenému s užitím LSD se říká trip (výlet), protože je to jako cesta na jiné místo. Může to být zážitek mystický, fascinující, ale také velmi strašidelný (tzv. horortrip). Nevypočitatelnost je jedním z hlavních rizik LSD. Účinek může být ovlivněn dávkou, rozpoštěním mysli, místem nebo dalšími přísadami.

S užitím LSD dochází občas i k situacím označovaným jako „flashback“, čili ke stavům, kdy po déletrvající abstinenci od drogy náhle dojde k subjektivnímu prožitku, který odpovídá stavu při intoxikaci. Tento stav se může objevit po několika dnech, měsících, ale dokonce i po roce.

⁸ KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup I*. Praha: 2003. s. 169

3.5 Těkavé látky

Od výše uvedených drog se těkavé látky odlišují tím, že jsou volně dostupné, neboť jejich hlavní využití je v průmyslu. Jejich zneužívání je z tohoto pohledu pouze vedlejším produktem. O to závažnější to je problém. Ke zneužívání těkavých látek jsou nejnáchylnější nejmladší věkové skupiny. Asi nejčastěji se setkáváme s touto drogou u romské populace.

Mezi zneužívané látky patří v první řadě toluen a dále benzín, éter, chloroform, aceton a tetrachlorethylen (známý jako čisticí prostředek čikuli).

Toxikomané zneužívají zmíněné syntetické látky zejména inhalováním par těchto těkavých látek, označované jako čichání (sniffing).

V menších dávkách vyvolávají těkavé látky změny nálad ve vnímání. Dochází ke stavu jakéhosi polospánku, polovědomí provázeného živými, barevnými „sny“. V případě, že se toxikoman dostane do takového stavu, že již není schopen zamezit přísunu drogy, může se dostat až do bezvědomí s útlumem dechu a krevního oběhu, a tím může dojít i k jeho úmrtí.

Vdechováním těkavých látek dochází zejména k poškození sliznic, mozku, plic, srdce a jater.

4 Vývoj užívání drog na území České republiky

4.1 Vývoj užívání drog v České republice do roku 1989

Zmínky o užívání drog mezi lidmi sahají až do období několika tisíciletí př. n. letopočtem. Lidé si odjakživa snažili zpříjemnit život všemi možnými prostředky. S tím souviselo i objevování látek, které vyvolávají příjemné pocity, stavy opojení, povzbuzení či naopak útlumu. Mezi tyto látky pak nesporně patří zejména látky, které v současné době označujeme jako drogy. Skutečnost, že tyto látky vyvolávají pozitivní nálady, s sebou zákonitě přináší jistý druh závislosti. Málokdo je schopen se takové látce vzepřít a zřít se příjemných pocitů, které do té doby neznal.

Na území České republiky lze ojedinělé zneužívání drog zaznamenat již ve 20. letech 20. století, kdy k nám proniklo zneužívání kokainu, které se stalo moderní zejména mezi zámožnými občany a umělci. Nárůst nelegálního obchodu s kokainem byl zapříčiněn zejména zavedením průmyslové výroby kokainu v Německu, odkud byl pašován téměř po celé Evropě. Kromě kokainu bylo ve dvacátých letech zneužíváno i morfium a to zejména mezi lékaři, kteří k němu měli relativně snadný přístup. Morfium se v té době užívalo k tlumení bolesti u pacientů. S podáváním morfia, tak často docházelo i k nechtěnému vyvolání závislosti na morfiu přímo u pacientů.

Po druhé světové válce se obchod s drogami postupně celosvětově rozšířil a stal se výnosným obchodem pro drogové kartely. Vývoj drogových trhů v Evropě se však během studené války výrazně rozdělil. Západní Evropa se stala cílovou stanicí mnoha tras, po kterých byly drogy pašovány. Tyto trasy vedly i přes naši zemi, která však byla pouze zemí tranzitní, neboť ze strany distributorů a drogové mafie nebyl žádný zájem o naši měnu. Tímto se na náš trh prakticky nedostávalo žádné zboží z dovozu. Osoby, které se přesto k takovému zboží dostaly, například z důvodu, že zajišťovaly jeho transport, si pak malou část nechávaly pro svou osobní potřebu či pro hrstku svých známých. Z tohoto důvodu se na náš trh prakticky nedostávaly až do konce 80. let žádné drogy z dovozu. I tak se však náš „drogový trh“ vyvíjel a do jisté míry byly na našem území zneužívány látky s podobným psychotropním účinkem jako v Západní Evropě a prakticky i na celém zbytku světa.

Výskyt zvýšeného zneužívání drog na území České republiky je připisován konci 60. let a průběhu 70. let. V té době kromě nelegálních látek vlastní výroby docházelo ke zneužívání těkavých látek, které patřily k legálně dostupným, neboť byly určeny k průmyslovému využití. Zneužívání těkavých látek bylo doménou nejmladších toxikomanů, ať už středoškoláků, převážně učňů, či žáků základních škol. K tomu přispívala i velmi nízká pořizovací cena.

Po dlouhodobých, nesnadných jednání došlo k zastavení prodeje čističe Čikuli a přípravku na čištění oken Okena. Mladí čichači však měli možnost nakupovat v drogeriích jiné obdobně účinné těkavé látky.⁹

(Poznámka: problém s přechodem k jiným obdobným látkám se nepodařil vyřešit až do současné doby a mezi čichači stále výrazně vede obliba v čichání toluenu i přesto, že poslední právní úpravou je možnost jeho nákupu pouze na živnostenský list.)

Vzhledem k tomu, že Československo bylo pouze tranzitní zemí a nedostávaly se k nám klasické tvrdé drogy, jakými jsou kokain a heroin, byly vytvořeny jejich náhražky, které měly obdobné psychotropní účinky. Jako stimulační droga nahrazující kokain se u nás začal vyrábět metamfetamin, tzv. „pervitin“ a jako náhražka heroinu se u nás vyráběl derivát opiátu kodeinu dicit, tzv. „braun“.

Díky „domácké“ výrobě těchto drog se u nás původně neutvářel drogový černý trh klasického typu, dostupnost drog byla poměrně omezená, neboť se šířily především v uzavřených skupinách lidí, kteří drogy vyráběli a většinou také sami užívali.¹⁰

Ačkoliv na území České republiky nefungoval žádný černý trh, který by byl živěn nabídkou a poptávkou a zároveň do konce 80. let nebyl zajištěn systematický přísun drog ze zahraničí, byla potřeba lidí po vyzkoušení drogy a v pozdější době i jejím nutném užívání natolik silná, že se zde vytvořil naprosto fungující systém. Tento systém byl sice hůře dostupný širším vrstvám obyvatel, ale v rámci malých komunit byly zajištěny všechny potřebné úkony (zajištění potřebných surovin pro výrobu, samotná výroba a distribuce). Současně se sílícím pěstováním konopí se toxikomani stali z hlediska zajištění drogy zcela nezávislí na dovozu ilegálních drog ze zahraničí a drogová scéna měla poměrně stabilizovaný charakter, i když jak bylo výše uvedeno, týkala se pouze zasvěcených osob a nikoliv široké veřejnosti.

⁹ VANTUCH, Pavel. *Drogy a kriminalita*. Brno: 1990. s. 23.

¹⁰ KUČHTA, Josef et al. *Kriminologie: II. část*. Brno: 1993. s. 47.

4.2 Vývoj drogové scény po roce 1989

Po listopadu 1989 se Česká republika zařadila mezi země, ve kterých výrazným způsobem došlo k prudkým změnám v oblasti nelegální výroby, obchodu a šíření omamných a psychotropních látek. To vše souviselo s celkovým vývojem naší společnosti. Charakter drogové scény byl z hlediska dlouhodobého pohledu nestabilní zejména v devadesátých letech. V současné době již nejsou patrné takové výkyvy, které v předešlých letech zapříčiňoval zejména vstup nových drog na český trh a samotné formování černého trhu.

Po revoluci v roce 1989 došlo k otevření hranic, čímž došlo k volnějšímu pohybu obyvatel do cizích států a zároveň přílivu turistů ze zahraničí. S uvolněním hranic a přizpůsobování se životu našich sousedů se mnoho lidí snažilo dohonit zcela vše. Velkým módním trendem se tak na počátku 90. let, po vzoru liberálně smýšlejících zemí, stalo kouření marihuany. Hlavním tématem nejen mezi mladými lidmi a politiky se stala legalizace některých psychotropních látek, tak jako je tomu například v Holandsku. S tím souvisely i dlouhodobé diskuze na možnost rozdělení drog na tzv. měkké a tvrdé. Politici ani policie si však zcela neuvědomovali, že v dynamicky se rozvíjející společnosti již není ani tak problémem kouření marihuany, ale to, že řady toxikomanů již rozšířilo mnoho mladých lidí díky experimentům s tvrdšími drogami, mezi které v té době patřil zejména pervitin.

Mnoho, do té doby drobných výrobců, kteří uměli chemicky vyrobit pervitin, si uvědomilo, že tržní ekonomika může fungovat i na černém trhu. Vzhledem k již založeným varnám z dob před revolucí, jejichž majitelé dokázali uspokojit značnou poptávku po pervitinu, se z něj stala naše droga „číslo jedna“. Postupem času došlo i k jejímu vývozu do okolních zemí, kde si pro její původ vysloužila dokonce slangové mezinárodní označení „čeko“.¹¹

V roce 1994 se u nás dále začalo rozmáhat užívání heroinu, který do té doby byl přes naši zemi dovážen do Západní Evropy tzv. balkánskou cestou z Turecka.

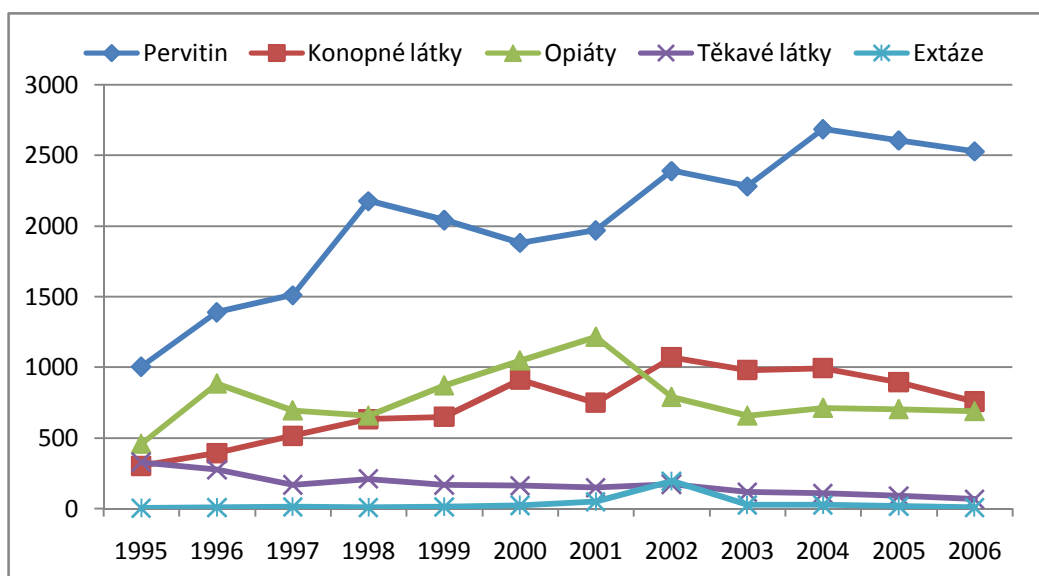
¹¹ *Česká republika ve světě drog: tematický sborník*. Praha: 1995. s. 67.

Převážně z Istanbulu byl heroin pašován do celé Evropy ze zemí „zlatého pŕlměsíce“ (Írán, Pakistán, Afghánistán) a „zlatého trojúhelníku“ (Barma, Thajsko, Laos).¹²

Zpočátku jsme figurovali pouze jako tranzitní země, kdy na našem území bylo ponecháno pouze minimální množství heroinu pro potřeby zprostředkovatelů, případně jejich známých. V souvislosti s upevňováním naší měny a zvýšené poptávky po heroinu se postupně i naše země proměňovala ze země tranzitní na zemi cílovou. Rozšíření heroinu na našem území přispělo i k jeho výraznému zlevnění. Na počátku se totiž jeho cena pohybovala v řádech kolem 3.000,- Kč a byl tak určen výhradně pro zámožné osoby. Postupem času však jeho cena klesla až na třetinu, a tím začal být konkurenceschopný u nás nejrozšířenější droze – pervitinu.

Počty uživatelů závislých na heroinu postupně začaly ukrajovat z počtu závislých na pervitinu a tzv. měkkých drogách. Nárůst počtu uživatelů opiátů v 90. letech je možné vysledovat i z počtu žádostí o odvykací léčbu v psychiatrických léčebnách. Ty až do roku 2001 téměř lineárně vzrůstaly. Současný klesající trend žádostí o odvykací léčbu na opiátech je zapříčiněn zejména zavedením substituční léčby, která ve většině případů probíhá ambulantně.

Počty žadatelů o odvykací léčbu v letech 1995 až 2006¹³

¹² KUCHTA, Josef et al. *Kriminologie: II. část*. Brno: 1993. s. 48.

¹³ *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006*. Praha: 2007. s. 22.

Postupem času docházelo k vytlačování tzv. domácích varen, které nahradilo zboží z dovozu distribuované na černém trhu. Obchod s drogami se stal na konci 90. let doménou cizojazyčných mafií s jasně danou hierarchií, kde má každý jasně dané místo a úlohu.

Vedle výše uvedených drog se na českou drogovou scénu po roce 1989 dostaly ze zahraničí i čistě syntetické drogy jako je MDMA (extáze) či LSD, které se převážně užívají během tanečních akcí. Vzhledem ke stoupající oblibě žánrů house, techno, drum and bass hraných převážně na house party a v house music clubech, stoupá i spotřeba těchto drog mezi mladými lidmi.

K užívání kokainu v České republice docházelo spíše v ojedinělých případech, vzhledem k jeho vysoké ceně. Kokain tak nemohl konkurovat pervitinu, který je rovněž stimulantem a jeho místo na našem trhu zastupoval i před revolucí. Kokain se tak stal pouze výsadou experimentátorů z vyšších společenských vrstev. V současné době se na náš trh však dostává v podobě tzv. „cracku“, který se kouří. Jedna taková dávka je výrazně levnější a je dostupná většině obyvatelstva. Návyk je však stejně rychlý.

Na současné drogové scéně se nejvíce uplatňuje marihuana a pervitin převážně z vlastní produkce, heroin dopravovaný „balkánskou cestou“ z Turecka a ze zemí „zlatého pŕlměsíce“ (Írán, Pákistán, Afghánistán) a „zlatého trojúhelníku“ (Barma, Thajsko, Laos), LSD a extáze z Holandska, kokain z Jižní Ameriky a hašiř ze Severní Ameriky.¹⁴

V současné době protidrogová politika České republiky je směřována dvěma směry.

První směr se orientuje na snižování poptávky a na pomoc a léčbu drogově závislých. To je zajiřřováno pomocí preventivních programů, terapeutických pracoviřřt a zdravotnických zařízení.

Druhý směr je orientován na snižování nabídky drog na našem území. To je úkolem policie a zejména Národní protidrogové úřřředny, která je přímo specializovaným útwarem Policie České republiky s celostátní působností a

¹⁴ HEJDA, Jan. *Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řeřření*. Jindřichův Hradec: 2000. s. 33- 42

zabývá se především vyhledáváním, odhalováním, dokumentací a vyšetřováním nejzávažnějších forem organizované drogové kriminality.

5 Vývoj trestní úpravy na území České republiky

5.1 Vývoj trestní úpravy před rokem 1989

Trestním postihem drogové problematiky se zabýval náš trestně právní řád již od počátku vzniku Československé republiky. V roce 1922 se Československá republika stala smluvní stranou Haagské úmluvy. Významným předválečným krokem v boji proti omamným látkám bylo zavedení opiového zákona č. 29/1938 sbírky zákonů a nařízení. V tomto zákoně byl zakotven úřední dozor nad výrobou, zpracováním, přípravou, rozdělováním, obchodem, dovozem, tranzitem a vývozem omamných látek.

Po II. světové válce byl v roce 1950 přijat nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., kde ochrana společnosti na úseku zacházení s drogami byla garantována základními ustanoveními § 197 a § 198 o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů. Trestného činu se podle § 197 trestního zákona z roku 1950 dopustí ten, kdo bez povolení vyrobí, doveze, vyveze, jinému opatří nebo přechovává omamné prostředky nebo jedy. Trestného činu podle § 198 trestního zákona z roku 1950 se dopustí ten, kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává předmět určený k neoprávněné výrobě omamných prostředků nebo jedů.

Ochrana společnosti v boji s drogami se odrazila i v novém trestním zákoně č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 1961. Základní ustanovení o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů byla obsažena v § 187 a 188 a vycházela z předešlé trestně právní úpravy.

V té době se také poprvé projevila nutnost zabývat se nealkoholovou toxikomanií v ČSSR, neboť v psychiatrických léčebnách byly evidovány zvýšené počty nealkoholových toxikomanů, u nichž musela být provedena protitoxikomanická léčba. Rovněž poznatky policistů dokládaly zvýšený počet případů krádeží léků vyvolávajících závislost a krádeže lékařských předpisů.

Na přelomu 70. a 80. let naráželi policisté zejména na zastaralou trestně právní úpravu, kdy ustanovení § 187 a § 188 trestního zákona o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů vycházelo z § 195 trestního zákona, kde bylo stanoveno, že za omamné látky jsou považovány jen ty, které jsou uvedeny na seznamu omamných látek. Tento seznam byl obsažen v příloze č. 3 vyhlášky č. 57/1967. Toto striktní vymezení látek, za které mohl být potencionální pachatel postižen společně s jeho velmi složitou aktualizací, mělo za následek, že toxikomané si uvědomili, že je pro ně výhodné věnovat maximální úsilí vyhledávání, dovážení či přímo výrobě látek, které nejsou zahrnuty v uvedeném seznamu. Za takové jednání totiž nemohli být trestně postiženi.

Tato skutečnost přispěla k rozšíření, v současné době na našem území nejužívanější drogy – metamfetaminu (pervitinu). V seznamu omamných látek byl totiž uveden pouze amfetamin a pervitin se tak na našem území mohl beztrestně vyrábět, opatřovat a přechovávat až do roku 1984.

Problém beztrestného zneužívání metamfetaminu byl u nás vyřešen po sedmi letech jeho zařazením do seznamu omamných látek. Vyhláškou č. 127/1984 Sb. byl metamfetamin (pervitin) zařazen mezi omamné látky. S účinností od 1. ledna 1985 je proto možné stíhat toxikomany i další osoby zneužívající metamfetamin pro trestný čin podle § 187 a § 188 trestního zákona.¹⁵

5.2 Vývoj trestní úpravy po roce 1989

Po změnách v roce 1989 a dramaticky se měnící a zhoršující se situaci na domácí drogové scéně se ukázalo, že stávající legislativa v řadě ustanovení právních předpisů neodpovídá mezinárodním standardům, k nimž se hlásí, a ani reálné situaci v zemi. Došlo proto k několika dílčím legislativním změnám, v jejichž rámci byl několikrát novelizován trestní zákon. K nejnápadnějším změnám v trestním zákoně došlo zřejmě v roce 1990 a v roce 1998.

V roce 1990 byl definován § 89 odst. 13 nový pojem „návyková látka“ – viz. výše (kapitola 2). Tato definice přes svoji stručnost je velmi výstižná. Mezi návykové látky lze zařadit ty, které nepříznivě ovlivňují psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. V praxi se pak

¹⁵ VANTUCH, Pavel. *Drogy a kriminalita*. Brno: 1990. s. 66.

jedná o látky klasickými drogami počínaje, přes léky až po látky původně určené výlučně k technickému použití. *Mezi návykové látky podle tohoto ustanovení samozřejmě patří i alkohol.*

Dalším nesporným kladem novely z roku 1990 bylo zavedení nového trestného činu šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona. Zavedení tohoto trestného činu je snahou poslanců o snížení poptávky po drogách pod hrozbou sankce ve formě odnětí svobody. Výše sankce je pro pachatele, kteří svádějí ke zneužívání nealkoholových drog osoby mladší 18 let. Vzhledem k tomu, že do objektivní stránky § 188 byl zakomponován i výše zmíněný pojem návyková látka, je možné pachatele potrestat i v případech, kdy nabízí osobám mladším 18 let látky, jejichž držení nelze zakázat (jedná se zejména o organická rozpouštědla). V tomto bodě se § 188a zásadně odlišuje od § 187 a § 188, kde je možné stále pachatele postihnout pouze za látky, které jsou uvedené v seznamu. Tento seznam omamných a psychotropních látek se však v dostatečných časových úsecích aktualizuje a nedochází k takovým problémům jako před rokem 1990.

Jako krok zpět, spojovaný s novelou z roku 1990, zmiňuje J. Hejda zrušení zákona o přečinech a tím zcela nedořešenou situaci a nedostatečný postih při odcizení, padělání či zneužití lékařských receptů v souvislosti se získáním léků, které toxikomani často zneužívají.

Osoby, které odcizují, padělají a zneužívají lékařské předpisy, byly do 30.6.1990 postihovány zpravidla za přečin. Ačkoliv bylo známo, že toto potrestání bylo zcela nedostatečné a neadekvátní stupni společenské nebezpečnosti, byl k výše uvedenému datu celý zákon o přečinech zrušen a uvedené jednání je možné postihovat již jen jako přestupek na úseku zdravotnictví podle § 29 odst. 1, písm. g) z. č. 200/90 Sb. o přestupcích, kde je zmíněno padělání receptů.¹⁶

5.3 Držení drogy pro vlastní potřebu

Držení drogy pro vlastní potřebu bylo před revolucí trestné stejně jako jeho výroba či distribuce. Teprve v roce 1990 novela trestního zákona, provedená zákonem č. 175/1990 Sb., s účinností od 1.7.1990 odstranila trestní postih přechovávání pro sebe, neboť dle této novelizace muselo být přechovávání

¹⁶ HEJDA, Jan. *Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení*. Jindřichův Hradec: 2000. s. 50, 51.

omamné nebo psychotropní látky i jedu vykonáváno pro jiného. Po roce 1990 se politická scéna k tomuto problému stavěla spíše liberálně. Postupem času však docházelo k výraznému nárůstu drogově závislých a ke zhoršující se situaci na drogové scéně. Kromě preventivních programů musely být vydávány i nemalé finanční prostředky na léčbu závislých a bylo patrné, že policii se daří zachytit jen malou část distribuovaných drog. Znepokojení široké veřejnosti, která se s drogově závislými dostávala čím dál častěji do styku, například v parcích a na nádražích, mělo za následek opět otevření mnoha odborných diskuzí na téma kriminalizace přechovávání drog. Pomyslný jazýček vah se postupně začal přiklánět u smýšlení široké veřejnosti od liberálního spíše k represivnímu postoji proti narkomanům.

Vyvrcholení přišlo schválením novely trestního zákona č. 112/1998 s účinností k 1.7.1999. Tato novela přinesla nový § 187a trestního zákona, jehož hlavním obsahem je vznik trestnosti osoby, která přechovává omamnou nebo psychotropní látku v množství větším než malém. Návrh novely přestupkového zákona zavedl administrativní sankce pro přechovávání malého množství omamné nebo psychotropní látky.

Kriminalizace držení drog pro vlastní potřebu bylo přijato v právních kruzích i v celé společnosti velmi rozporupně. Vytváří totiž zvláštní precedens, neboť do současné doby náš právní řád vycházel ze zásady, že sebepoškozování není trestné a člověk by se svým zdravím měl nakládat podle své vlastní odpovědnosti.

Další značnou nevýhodou tohoto ustanovení je, že místo postihu výrobců a distributorů postihuje právě oběti drogové problematiky, na které by se spíše mělo nahlížet jako na nemocné než jako na pachatele. Postihovat osoby, které se již nacházejí v takovém stavu, že jejich vůle nedokáže čelit touze po další dávce, je dosti nepřijatelné. Zavedení obecné trestnosti držení drogy neodradí dospívající mládež od experimentů a nezbaví již závislé jedince jejich závislosti.

Zásadní problém aplikace § 187a přinesl zpočátku i termín „množství větší než malé“. Odvozovat množství větší než malé na základě jedné dávky je více než nesnadné. Velikost dávky u závislého toxikomana se může až několikanásobně lišit od velikosti dávky osoby, která s drogou teprve experimentuje. To je

způsobeno schopností organismu si postupem času na dávky navyknout. Tělo u některých typů drog vyžaduje zvyšování dávek proto, aby narkoman dosáhl stejných pocitů jako v minulosti. Pro potřeby policie byla policejním prezidentem zavedena orientační tabulka s hodnotami nejpoužívanějších drog a jejich množství, které by orientačně mělo odpovídat hranici hodnotě větší než malé. Jedná se však pouze o orientační hodnoty a v průběhu trestního řízení se tato hodnota posuzuje individuálně u každého pachatele.

Orientační hodnoty množství omamných a psychotropních látek dle policejního prezidenta¹⁷

Druh	množství větší než malé
Heroin	10 dávek (kus po 100 mg)
Kokain	10 dávek (kus po 50 mg)
Amfetamin	10 dávek (kus po 50 mg)
Metamfetamin (pervitin)	10 dávek (kus po 50 mg)
MBMA (extáze)	10 dávek (kus po 100 mg)
LSD	10 dávek tripů (kus 50 mikrogramů)
Marihuana	20 cigaret s 1,5 % delta 9 THC

Jednou z mála výhod zavedení tohoto paragrafu je usnadnění práce policie při odhalování distributorů, kteří se před zavedením trestnosti držení drog v převážné většině případů vymlouvali, že drogu mají pro svou osobní potřebu. Na policii pak záviselo, zda se jí podaří prokázat, že osoba drogu nabízela. Jinak se stal distributor beztrestný. Je však otázkou, zda se do budoucna nebude snažit policie o zvyšování statistik objasněnosti zadržováním konečných uživatelů, jejichž nebezpečnost je v hierarchii drogové kriminality zanedbatelná.

¹⁷ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 12/1999

6 Vztah trestné činnosti a závislosti na nealkoholových drogách

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, již samotné držení omamných látek není zákonné a podle současné právní úpravy se taková osoba dopouští buď přestupku, nebo v horším případě trestného činu. Kriminalita spojená s nealkoholovými drogami má však mnohem širší charakter.

Trestnou činnost spojenou s nealkoholovými drogami lze v užším smyslu rozdělit na primární a sekundární. V tomto smyslu je primární trestná činnost chápána jako trestná činnost, jejíž trestné činy jsou uvedené přímo v zákoně a v jejichž skutkové podstatě je přímo obsažen vztah k omamným a psychotropním látkám, jako je tomu v § 187, 187a a 188, případně návykovým látkám, jako je tomu v § 188a. Dále do této specifické skupiny samozřejmě můžeme zařadit i trestný čin ohrožování pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona, jehož klasickým příkladem je řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky.

Vedle těchto specifických trestných činů se s užíváním drog pojí řada dalších trestných činů (tzv. sekundární nebo přidružená drogová kriminalita), jejichž pachatelé si majetkovou trestnou činností, zejména krádežemi, opatřují prostředky k získání drogy.

Podrobnější dělení uvádí Novotný a Zapletal:¹⁸

- trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog (nedovolená výroba a obchod – § 187, 187a, 188 trestního zákona) či poptávku po drogách (§ 188a trestního zákona)
- trestné činy páchané pod vlivem drog (nejčastěji trestné činy proti majetku, proti svobodě a lidské důstojnosti, proti životu a zdraví)
- trestné činy zaměřené na získávání drog v souvislosti s jejich abúzem (nejčastěji trestné činy proti majetku)
- trestné činy páchané na drogově závislých (nejčastěji trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti)

¹⁸NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. Praha: 2004. s. 369.

Trestné činy spojené s nabídkou a poptávkou po drogách

Zjišťování podílu nealkoholových toxikomanů na kriminalitě je značně obtížné. Statisticky sledovaná je zejména první skupina, kde se pachateli prokazuje trestná činnost spojená přímo s drogovou problematikou. V tomto případě lze vycházet především z důkazních prostředků, kdy je u pachatele zjištěno větší množství omamných látek, případně je zjištěno místo, kde docházelo k výrobě drog či z výpovědi svědků je podloženo, že pachatel omamné látky distribuoval. Charakteristická trestná činnost je v tomto případě mezinárodní organizovaná trestná činnost zabývající se pašováním drog do České republiky a jejich distribucí, ale současně i pašování vlastní produkce do zahraničí.

U ostatních skupin se prokazuje zcela jiný typ skutkové podstaty a prokázání spojitosti s užitím drog se dostává obvykle do pozadí vyšetřování.

Trestné činy páchané pod vlivem drog

V případě druhé skupiny, kdy je pachateli prokazováno spáchání trestného činu pod vlivem návykové látky se zpravidla jedná o trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona. V tomto případě je prakticky zásadní, zda byl pachatel přistižen přímo při činu. Již samotné prokázání, zda je pachatel pod vlivem návykových látek přímo na místě, bylo v minulosti značně problematické. Jediným způsobem jak se toto dalo zjistit, byla nutnost bezprostředně po odhalení pachatele, jej podrobit lékařskému vyšetření, které je spojené s odběrem krve a moči. Na základě jejich rozboru bylo teprve zpětně možné prokázat, že byl pachatel pod vlivem návykové látky. Teprve během posledního roku začínají být policejní složky, a to zejména dopravní policisté, vybaveny přístroji, které jsou schopné na základě rozboru slin nebo potu odhalit, zda se v těle řidiče nenacházejí látky jako cannabis, kokain, extáze, metamfetamin i opiáty jako heroin a morfin. Nejčastěji tak dochází k odhalování protiprávního jednání ve spojitosti s řízením motorového vozidla pod vlivem návykových látek. U ostatního protiprávního jednání bývá zpravidla pachatel dopaden až s delším časovým odstupem, kdy již je velmi obtížné prokázat, že trestný čin byl spáchán pod vlivem návykové látky. Pachatelé si samozřejmě jsou vědomi možného postihu pro takový trestný čin a stíhání se snaží vyhnout. Nutno podotknout, že v mnoha případech úspěšně.

Trestná činnost zaměřená na získání finančních prostředků na drogy

Trestná činnost zaměřená na získávání drog a finančních prostředků na drogy, je zcela jistě nejrozšířenější skupinou kriminality ve vztahu k drogám. Jedná se o skupinu převážně majetkových trestných činů, kdy postupem času se může nebezpečnost protiprávního jednání přesunout až k loupežím a v nejhorším případě i k vraždám. Právě páčání majetkové trestné činnosti si většina populace spojuje s negativními vlivy zneužívání drog.

Mezi nejčastěji zcizované věci patří ty, které se dají velmi rychle zpeněžit prostřednictvím bazarů a zastaváren. Mezi takové věci patří zejména mobilní telefony, jízdní kola, autorádia, elektrotechnika, zahradní sekačky, motorové pily apod. S tím je spojená trestná činnost kapesních krádeží, krádeží jízdních kol, krádeží vloupáním do vozidel, bytů, chat a garáží. V neposlední řadě přibývá i podvodů, kdy si toxikomané kupují zboží na splátky na základě zfalšovaných dokladů. Nakoupené zboží obratem zpeněží a splátky nehradí.

Vzhledem ke kvantitě objasněných majetkových trestných činů, není možné se tak detailně zabývat motivem pachatele a sám pachatel nemá zájem se dodatečně policistům přiznat i k užívání drog a jeho problémům s obstaráváním finančních prostředků na jejich nákup. Proto ve většině případů zůstává souvislost mezi deliktem a abúzem drog neodhalena. Světlou výjimku v prokazování majetkové trestné činnosti ve vztahu k drogám lze spatřovat v případech vloupání do lékáren, kde souvislost mezi trestnou činností a zneužíváním drog je zřetelná.

Trestná činnost spáchaná na toxikomanech

Do poslední skupiny patří osoby, jejichž závislost je již natolik pokročilá, že se sebou nechají jakkoliv manipulovat nebo se již nedokážou účinně bránit. Do této skupiny patří zejména trestné činy omezování osobní svobody, útisk, znásilnění, pohlavní zneužívání apod. Pachateli jsou často osoby, které samy nejsou na drogách závislé, ale využívají slabosti právě závislých osob.

Drogově závislé oběti těchto trestných činů je pouze ojediněle oznámí, právě proto, že jsou na pachateli většinou závislé a samotné oznámení pro ně subjektivně představuje ještě větší ohrožení, než snášení jejich protiprávního jednání na nich.

Další dělení páchané trestné činnosti spojené s užívání drog podle pohlaví

Z hlediska rozdělení páchaní trestné činnosti ve vztahu k nealkoholovým drogám podle pohlaví lze uvést, že muži se častěji dopouštějí majetkové trestné činnosti spojené s vloupáním do objektů a s prohlubující se závislostí a touhou po nové dávce se u nich ztrácejí zábrany a dopouštějí se i závažnější násilné trestné činnosti, zejména loupeží.

Ženy se většinou dopouští kapesních krádeží, podvodů, využívají důvěryhodnosti starších občanů. V mnoha případech však „kariéra“ drogově závislé ženy má tendenci schylovat se k prostituci, kterou si může přijít k velmi rychle vydělaným penězům. Traumata spojená s nucenou prostitucí se často snaží zahnat stimulačními drogami a dostávají se tak do začarovaného kruhu, ze kterého není cesty ven.

V období, kterým si projde drogově závislý jedinec od prvních experimentů až po terminální fázi, se toxikoman dotkne většiny výše zmíněných typů trestné činnosti, ať již přímo nebo nepřímo.

Pro zajímavost je zde uvedena kazuistika drogově závislého jedince Pavla N.

Pavel N. pocházel z rozvrácené rodiny, kdy od čtyř let jej vychovávala pouze jeho matka, která na výchovu evidentně nestačila. Ve 13 letech začal experimentovat s drogami, zpočátku s marihuanou, později přešel na pervitin. V době, kdy začal užívat pervitin, mu již nestačilo kapesné, a proto zpočátku kradl peníze matce a poté kradl i drobné zboží v obchodech. Při jedné z krádeží byl však přistižen a věc byla policií oznámena jako přestupek. V pozdější době se Pavlovo chování pod vlivem drog stávalo agresivnější, matku často napadal a vyhrožoval jí. Postupně zastavil převážnou část matčiny elektroniky v místní zastavárně. Poté, co se zjistilo, že provedl několik vloupání do vozidel, ze kterých odcizil autorádia, byl vyloučen ze školy. Z pracovního úřadu byl vyřazen, neboť s ním nespolupracoval. Ve svých 18 letech byl přistižen při distribuci pervitinu svým kamarádům, kdy provedeným šetřením bylo zjištěno, že od svých dodavatelů si zakoupil větší množství dávek, kdy část měl pro svou potřebu a zbytek drogy ředil příměsemi, aby droga nabyla do původního objemu a on jí mohl se ziskem prodávat. Za distribuci drog dostal podmínku v délce 2 let. Během podmínky i

nadále užíval pervitin a experimentoval i s dalšími drogami. Jeho závislost se natolik prohloubila, že při jednom z abstinenčních syndromů matku fyzicky napadl, během čehož jí vyhrožoval, že ji zabije a chtěl po ní peníze. Vzhledem k předešlé trestné činnosti, pro kterou byl rozpracován i dalšími součástmi kriminální služby a vyšetřování, byl odsouzen ke dvěma letům odnětí svobody nepodmíněně.

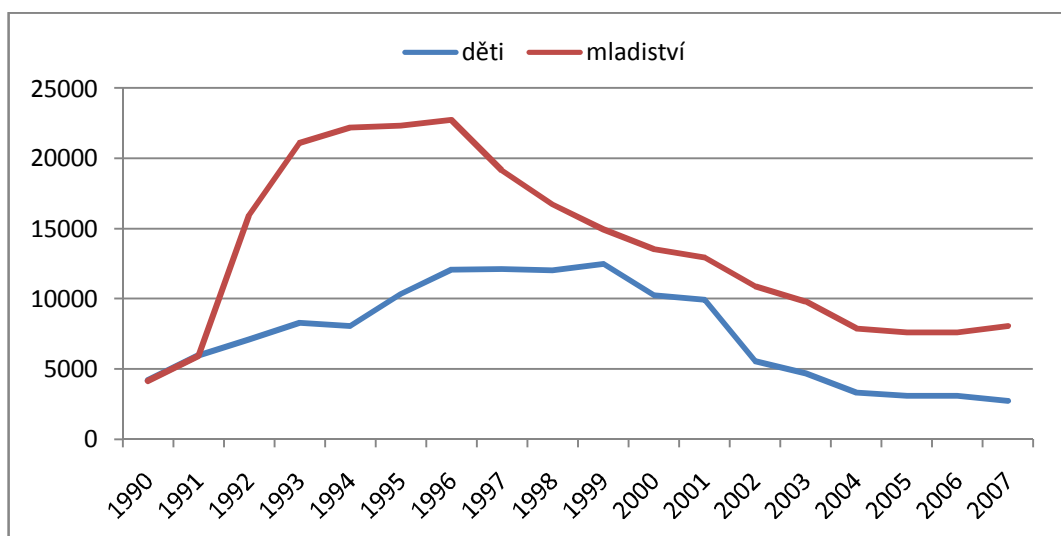
Tato kazuistika do jisté míry nastiňuje i důvod, proč se na černém trhu tak často vyskytují dávky s tak malým obsahem účinné látky. S tím souvisí i problém uživatelů, kteří si nejsou schopni ověřit jak velkou dávku berou a jaké množství si aplikovat, aby dosáhli požadovaného stavu.

6.1 Trestná činnost mládeže ve vztahu k drogové problematice

Trestná činnost mládeže se vyvíjí s kriminalitou celé společnosti. Z hlediska trestního práva se mládež dělí na děti a mladistvé. Za dítě je považována osoba, která nedovršila hranici trestní odpovědnosti – v současné době 15 let. Za mladistvého se považuje osoba, která dosáhla trestní odpovědnosti, ale zároveň ještě nedosáhla plnoletosti. V současné době se tedy jedná o osoby starší 15 let a mladší 18 let.

Obecně lze říci, že kriminalita dětí a mladistvých je silně medializována. V roce 1989 se o dětské kriminalitě prakticky nemluvalo, přestože tehdy byl podíl kriminality mládeže na celkové kriminalitě vyšší než v současné době. Ačkoliv media stále častěji medializují stoupající kriminalitu mládeže a její zvyšující se nebezpečnost, tak při pohledu na statistické údaje trestné činnosti mládeže zjišťujeme, že je tomu právě naopak a trestná činnost mládeže v posledních letech klesá.

Vývoj počtu objasněných trestných činů spáchaných mládeží¹⁹

Výrazným faktorem, který působí na snižování trestné činnosti nezletilců je právě pokles porodnosti, a tím i úbytek dětí a v pozdější době i mladistvých. Děti „silných“ populačních ročníků ze 70. let dospěly v polovině 90. let právě do věku mladistvých a v celé České republice se jejich počet pohyboval až nad hranicí 550.000 osob ve věku 15 – 17 let. Od té doby jejich počet jen klesal v důsledku generační obměny a dostal se až hluboko pod hranici 400.000. Je zřejmé, že při takto vysokém úbytku této specifické skupiny se musí snížit i počet trestných činů spáchaných mladistvými.

Na snižování počtu nezletilých pachatelů může mít význam i samotný přístup policistů, kteří jsou často demotivováni dalším průběhem trestního řízení, které je u dětí odloženo pro nedostatek věku, a u mladistvých jsou voleny minimální postihy. Proto často policisté raději přesouvají svou pozornost na závažnější trestnou činnost, kde nehrozí odložení objasněných případů pro nízký věk pachatelů.

Z policejních statistik vyplývá, že trestná činnost mládeže má většinou charakter méně závažných trestných činů, vykazující minimální organizovanost. Nejčastěji páchaným trestným činem jsou krádeže a účelem trestné činnosti je ve většině případů majetkový prospěch. V těchto případech se často jedná právě o výše zmíněnou sekundární trestnou činnost drogové kriminality, kdy se mladiství snaží zajistit dostatek finančních prostředků na nákup drogy. Užívání drog je

¹⁹ Policie České republiky – intranet

značně finančně náročné a mladiství jsou v této době zcela odkázáni pouze na kapesné od rodičů.

Podíl kriminality mládeže na celkové kriminalitě v České republice se pohybuje kolem hranice 5%. Vyšší procentuelní zastoupení má zejména majetková trestná činnost, kde tato hranice dosahuje až k 10 %. Naopak hospodářská trestná činnost je u mládeže zjišťována, zcela logicky, v minimálním množství. Velmi medializovaná násilná trestná činnost se pohybuje v mezích průměru. Specifickou trestnou činností, vztahující se přímo k nealkoholovým drogám (§ 187, § 187a, 188, 188a), se v poslední době daří snižovat. Statistiky Národní protidrogové centrály v roce 2003 uváděly podíl nezletilých na této objasněné trestné činnosti ve výši 20%. Ze statistik pro rok 2007 je možné vysledovat podíl mladistvých na primární drogové kriminalitě již jen ve výši 8%. Konkrétně bylo zjištěno 1879 dospělých pachatelů, 114 mladistvých pachatelů a 38 pachatelů s věkem nižším než 15 let.

I přes současnou klesající tendenci primární drogové kriminality mládeže nelze tuto problematiku zlehčovat a je třeba si uvědomit její příčinu, která je spojována se samotnou závislostí na droze. Nepodaří-li se omezit užívání drog mezi mládeží, dojde v budoucnosti k nárůstu mladistvých mezi pachateli a to nejen vlastní drogové kriminality, ale i kriminality majetkové, násilné a mravnostní.

II. ČÁST: VLIVY NA VZNIK ZÁVISLOSTI A JEJÍ PRŮBĚH

„Příčiny chyb bývají obvykle nebezpečnější než chyby samy.“
Jerzy Andrzejewski

7 Příčiny vzniku drogové závislosti

Každý jedinec se může stát za určitých okolností závislým na návykových látkách. Dalo by se říci, že každý jedinec se do závislosti dostane pouze v případě, že v jednom momentě nebo v jednom časovém období na něj najednou působí více negativních faktorů, jejichž tlaku jedinec není schopen nebo nechce čelit.

Příčiny, které vedou člověka ke konzumaci drog, můžeme rozdělit do tří hlavních skupin:²⁰

- příčiny spočívající v osobnosti jedince
- příčiny sociálního prostředí, ve kterém se jedinec nachází
- příčiny spočívající v dostupnosti drog a jejich vlastnostech

Ve vzájemném vztahu mezi osobností jedince, jeho sociálním prostředím a drogou je možné hledat konkrétní faktory, které buď jedince chrání před vznikem závislosti, nebo jej naopak ohrožují.

7.1 Rizikové faktory spojené s osobností jedince

Každá osoba si při narození přináší do života určité predispozice, které jsou v budoucnosti ovlivňovány výchovou jedince. Některé se mohou v životě člověka projevit pozitivně, některé naopak negativně. Často záleží na tom, do jaké míry jsou podněcovány nebo potlačovány výchovou. Mezi tyto predispozice zcela jistě patří inteligence a osobnostní rysy.

Z hlediska vzniku drogové závislosti jsou predisponováni zejména jedinci, kteří jsou psychicky labilní, nevyrovnaní, impulzivní, ale také jedinci s nízkým

²⁰ HEJDA, Jan. *Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení*. Jindřichův Hradec: 2000. s. 26.

sebevědomím, nedostatečnými sociálními dovednostmi, špatně snášející stres a často trpícími depresemi.²¹

Často mohou být ohroženy i skupiny osob, které mají drobné mozkové poškození, duševní poruchu nebo jsou dlouhodobě nemocní a často berou léky na tlumení bolesti.

Osobnostní rysy člověka rovněž do jisté míry mohou určovat, jaký účinek drogy bude konkrétní jedinec vyhledávat. Osoby introvertní s nestabilní povahou jsou více uzavřeny do sebe, hůře navazují kontakty, jsou zranitelnější, málo výkonní a často se u nich mohou objevit deprese. Pak je v celku pochopitelné, že při užití stimulační drogy při vhodné příležitosti (např. taneční akce) je její účinek katapultuje do úplně jiného světa. Jejich povahové rysy se vlivem stimulantů zcela změní. Pocity studu zcela zmizí, navazování kontaktů je pro ně o to jednodušší. Jsou společenší a jejich výkonnost se rapidně zvýší. Požití stimulační drogy jim na okamžik poskytne stav, ve kterém by chtěli být pořád. Vznik závislosti ještě umocňuje samotná charakteristika stimulačních drog, která rychle vyvolává psychickou závislost, tedy touhu užít jí znovu.

Zcela opačně je tomu u extrovertů s nestabilní povahou. Jejich projevy v normálním životě jsou charakteristické zvýšenou podrážděností, neschopností koncentrovat se, zvýšeným egoismem, sklony k impulzivité a agresivitě. U těchto osob může být naopak poměrně silným rizikovým faktorem styk s opiáty. Po jejich požití totiž dochází právě u těchto osob k absolutnímu uklidnění až utlumení, což je v počátcích rovněž vnímáno pozitivně. Závislost na opiátech však přináší velmi rychlé zvyšování tolerance a společně s tím i vznik somatické a psychické závislosti.

Samozřejmě, že toto přiřazení drog jednotlivým typům osobnosti lze chápat pouze jako jeden z rizikových faktorů, nikoliv jako dogma.

Dalším rizikovým faktorem, který je možné spojovat s osobností jedince je jeho individuální reakce na drogu a období, kdy se s drogou setká. Každý jedinec reaguje na drogu jinak. Rovněž vztah mezi užíváním drogy a vznikem závislosti je u každého jiný. Platí zde však skutečnost, že čím dříve jedinec začne drogu

²¹ PRESL, Jiří. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: 1995. s. 49, 50.

užívat, o to rychleji se u něho závislost projeví. Toto zjištění je velmi závažné, neboť hranice průměrného věku prvního styku s drogou se v celkové populaci neustále snižuje a ohroženy vznikem závislosti jsou již děti základních škol.

Z hlediska vývojové psychologie je jedinec nejvíce ohrožen možným vznikem závislosti na drogách v období pubescence a adolescence. Toto tvrzení potvrzuje i poslední studie HBSC (Health Behavior in School-aged Children), která proběhla v roce 2006 a mimo jiné zjišťovala zkušenosti s drogou mezi žáky 9. tříd na vzorku 1665 žáků. Z výsledků studie bylo zjištěno, že během posledního roku užila konopné látky celá čtvrtina z dotazovaných. Při obdobném průzkumu mezi studenty vysokých škol se ukázalo, že užití konopných látek během života se týká celé poloviny dotázaných. Je možné také zmínit studii Csémy et al., která proběhla mezi 18letými studenty v roce 2003, přičemž bylo zjištěno, že 56% z nich užilo během života jakoukoliv návykovou látku.

V období pubescence a adolescence probíhají asi nejbouřlivější změny, se kterými se jedinec musí v poměrně krátké době vyrovnat. Jedná se o období, kdy se z dítěte má stát dospělým. Výsledkem tohoto procesu by měla být úspěšně zakončená individuace s možností vytvoření trvalého vztahu k jiné osobě a tím i dokončení procesu separace od rodiny.

Vágnerová uvádí dělení individuace podle R. Josselsenové, kdy první dvě se odehrávají v pubescenci a další dvě v adolescenci:²²

- diferenciaci
- experimentace
- postupná stabilizace
- psychické osamostatnění

Fáze diferenciaci je charakteristická odlišením od názorů rodičů, s nimiž se až do současné doby ztotožňovali a považovali je za jediné správné. V tomto období si jedinec začíná dělat své vlastní názory na jednotlivé jednání rodičů a zjišťuje, že mnoho věcí lze dělat jinak.

Fáze experimentace se může jevit z hlediska prvního kontaktu s drogami jako nejrizikovější. Její trvání je zhruba kolem dvou let a je charakteristická

²² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: 2000. s. 238 – 263.

upevňováním vztahu k vrstevníkům a počátkem separace od rodiny. Již samotný název této fáze napovídá k tendencím k experimentování a vystavování se novým prožitkům převážně v rámci party.

V tomto období pubescent experimentuje s vlastní emancipací. Odmítá úplnou závislost na rodině a postupně ji stále více nahrazuje vázaností na vrstevníky. Ti jsou pro něho v té době významnější a poskytují mu podporu, kterou měl dříve od dospělých. Naivita a okouzlení novými kompetencemi jej vedou k pocitu všemocnosti. Pubescent je nekriticky přesvědčen, že ví všechno, co je třeba, a tudíž jej nemůže nic ohrozit. Odmítá všechny rady a doporučení rodičů, které mu připadají hloupé a zbytečné.²³

Právě přechod od rodičů k vrstevníkům, spojený s naivitou, nekritičností a touhou po vyzkoušení něčeho nového, je velmi často stimulem k prvnímu užití drogy.

V adolescenci se riziko dále prohlubuje. Jedinec se předčasně touží stát dospělým, proto aby se mohl rozhodovat sám za sebe. Jakékoliv omezování neuznává a chce vyzkoušet vše, co mu může život nabídnout. Dosud ještě není zcela zodpovědný a neuvědomuje si, jak je jeho život křehký. Tyto pocity jsou umocňovány tím, že v mládí je ještě plný sil a většinou žádné těžké zranění nebo nemoc neprodělal. Řídí se proto heslem „žít naplno a užívat si“. Hlavně proto adolescenti upřednostňují intenzivní prožitky a potřebu jejich neodkladného uspokojení. Mezi intenzivní prožitky lze zařadit zejména vyhledávání nebezpečných situací, preferování tzv. extrémních sportů nebo návštěvy koncertů a house party. Potřeby neodkladného uspokojení se u adolescentů projevují tendencí zkrátit dobu nezbytnou k dosažení nějakého cíle. Z negativních skupin sem lze zařadit právě toxikomany, kteří se snaží dosáhnout vrcholných prožitků aplikací drogy nebo gamblery, kteří se snaží rychle a bez námahy přijít k velkým částkám peněz.

Fáze postupné stabilizace znamená dosažení určité samostatnosti a nalezení způsobu jak vycházet s rodiči.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: 2000. s. 238.

Fáze psychického osamostatnění je již ukončením separace ze závislosti na rodině. Adolescent dosáhne vytvoření takové identity, která potvrzuje jedinečnost osobnosti a je alespoň přibližně realistická.

7.2 Rizikové faktory spojené se sociálním prostředím

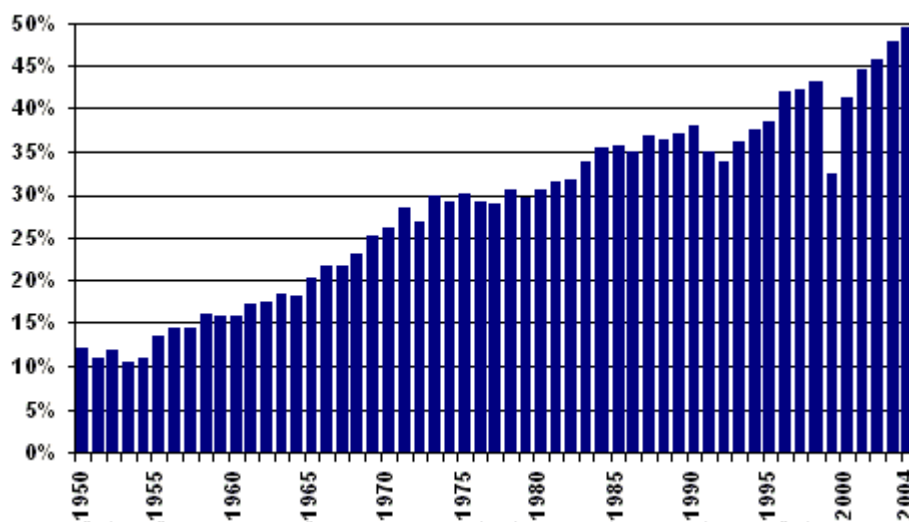
V tomto případě se jedná o celou řadu subjektů, kam můžeme zařadit rodinu, školu vrstevníky, zaměstnání, ale i sdělovací prostředky.

Nejvýznamněji na jedince během jeho vývoje zcela jistě působí rodina. Uvnitř rodiny si jedinec osvojuje základní návyky, tvoří si názory na jednotlivá témata a učí se rozlišit co je vhodné a co je nevhodné. Pomocí vhodného příkladu rodičů a jejich výchovy jde spíše o jeho ochranu. Naproti tomu při dysfunkčním fungování rodiny jde o velmi významný rizikový faktor. Proto je nesmírně důležité, jaké jsou vztahy v rodině, do jaké míry je rodina schopná zajistit fyzické a duševní potřeby dítěte, které se postupně mění s jeho věkem. Jak rodina dokáže rozvíjet jeho vrozené pozitivní schopnosti a naopak jak dokáže tlumit jeho negativní sklony.

Schopnost plnění těchto potřeb dítěte zcela závisí na vyspělosti obou rodičů a jejich vzájemném vztahu. Mezi rizikovější rodiny patří v začátcích zejména ty, kde rodiče nejsou připraveni na tak závažnou změnu jejich života, spojenou s výchovou nového člena rodiny. Jedná se zejména o rodiče s velmi nízkým věkem, s nižší inteligencí, s nevyřešenou ekonomickou situací do budoucna, s nízkým pracovním ohodnocením nebo naopak s vysokou pracovní zaneprázdněností. Často může být za rizikové chápáno i nechtěné dítě, které neočekávaně naruší běžný životní standart.

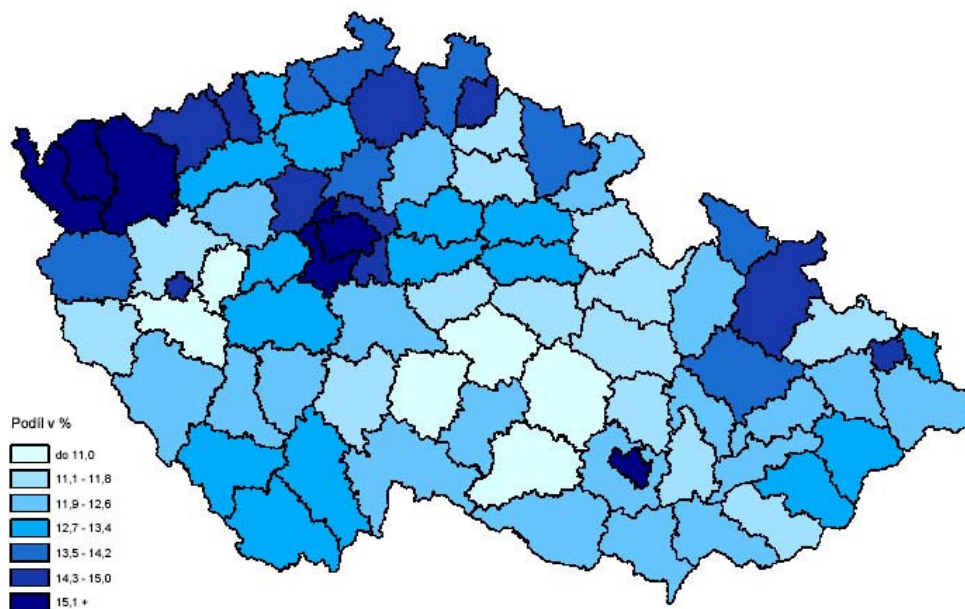
U těchto rizikových rodin často teprve až narození dítěte a starosti o něj prověří nakolik je pevný vztah mezi jeho otcem a matkou. Bohužel v mnoha případech toto končí rozchodem neseznaných dvojic nebo rozvodem. Dítě je pak vychováváno pouze jedním z rodičů a ve výchově je zpravidla patrná nepřítomnost mužského nebo ženského vzoru. Bohužel trend v rozvodovosti neustále stoupá, kdy od roku 1990 se hranice rozvodovosti z 35 % přesunula v současné době až na hranici 50 %. Tímto se Česká republika řadí mezi země evropské unie s největší mírou rozvodovosti.

Úhrnná rozvodovost v letech 1950 - 2004²⁴

S rozvodovostí je zároveň spojená i výchova dětí v neúplných rodinách. Z geografického hlediska je rozložení výchovy dětí v neúplných rodinách na území České republiky nejvýznamněji procentuálně zastoupeno v Praze, Brně a Ostravě a dále ve Středních a Severních Čechách. S tímto rozložením poměrně shodně koresponduje i největší zastoupení uživatelů drog v České republice.

Podíl neúplných rodin z úhrnu domácností²⁵

²⁴ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/uhrrna_rozvodovost_v letech_1950_2004

²⁵ [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_neuplnych_rodin_z_uhrnu_domacnosti_sldb_2001/\\$File/mapa203.jpg](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_neuplnych_rodin_z_uhrnu_domacnosti_sldb_2001/$File/mapa203.jpg)

Politický vývoj rovněž směřuje k neustálému rozevírání nůžek mezi bohatými a chudými, což je umocněno i mírou nezaměstnanosti, zejména v některých regionech (Most, Ústí nad Labem, Ostrava apod.). Mnoho rodin se proto řadí mezi sociálně slabé, kde se často řeší únik od reality nadměrným požíváním alkoholu. Rovněž životy romských rodin jsou často odkázané na sociální dávky a často se výdělky rodičů pohybují na hranici existenčního přežití. U romských dětí je jedním z rizikových faktorů i jejich vyhýbání se povinné školní docházce, kdy by škola na ně mohla preventivně, edukačně a reedukačně působit.

Mezi další rizikové faktory patří vliv vrstevníků. Stejně jako rodina může vliv vrstevníků působit ochranným způsobem nebo naopak rizikovým způsobem. Volba, do které skupiny vrstevníků se zařadí, probíhá spontánně a dá se jen velmi těžko ovlivnit. Skupiny vrstevníků působící na jedince se dají rozdělit podle jejich pozitivního či negativního působení.

Pozitivní skupinou je taková skupina, kde je ke drogám záporný postoj. Sem můžeme zařadit sportovce, skauty, ale i negativní skupinu, jakou může být hnutí skinheads. V těchto skupinách je kladen důraz na zdraví a sílu a užívání drog je zde považováno jako známka slabosti. Muže se tak jednat o výbornou protidrogovou prevenci. Na druhé straně vrcholoví sportovci při touze po lepších výsledcích mohou začít užívat nepovolené látky a kontroverzní hnutí skinheads propaguje rasismus a projevuje se svou agresivitou.

Dále existují skupiny, které mají ke drogám poměrně liberální postoj a v některých případech je droga dokonce součástí jejich životního stylu. Tak je tomu například u účastníků tanečních akcí. Zde se však jedná o náhodné setkávání lidí, nejsou zde vytvořeny žádné pevné vazby mezi nimi a užívání drogy je za účelem z intenzivnější prožitků při vnímání hudby a světelných efektů.

Třetí skupinou jsou negativní party, které jsou do značné míry prosyceny užíváním drog a v pozdější době se scházejí pouze za účelem jejich užívání. V tomto případě jsou již členové stálí, vazby mezi nimi jsou silné a funguje zde i minimální míra hierarchie. Touha jedince dostat se do takové party většinou obnáší i experimenty s drogami, které se zde užívají, a s tím spojenými riziky možného vzniku závislosti. Samotná touha jedince dostat se do takové party může

být způsobena pocity nudy, a s tím spojené chuti zažít něco nového. Zároveň to může být i únik od rodinných problémů apod.

Další rizikové faktory se spojují se zaměstnáním. V některých lokalitách s vysokou mírou nezaměstnanosti je velmi obtížné nalézt trvalé zaměstnání. Osoby, které právě ukončily učiliště či střední školu, se pro svou nulovou praxi často dlouhodobě ocitají na pracovním úřadu a najednou si nevědí rady, jak volný čas využít. Často finančně podporováni rodiči tak navštěvují noční podniky a navazují nové kontakty i s problémovými lidmi. Na druhé straně při nástupu do prvního zaměstnání jsou často stresováni z nových úkolů a před stresem mohou méně adaptabilní jedinci unikat do drog.

7.3 Rizikové faktory spojené s dostupností drog a jejich vlastnostmi

Příčiny možného vzniku závislosti spojené s dostupností drog a jejich účinky byly již podrobně popsány v kapitole „rozdělení drog a jejich účinky“

Pro úplnost je zde uvedena tabulka s celkovým přehledem jednotlivých typů drog a s jejich možnými účinky.

Skupina látek	Název	Závislost psychická	Závislost fyzická	Možné účinky
stimulační	pervitin	vysoká	je možná	celková stimulace, povzbuzení, euforie, pocit zvýšené fyzické a psychické výkonnosti a vnímání, empatie - zvýšená schopnost vcítit se do problémů a pocitů ostatních, nespavost, rozšířené zornice
	kokain	vysoká	je možná	
opiáty	heroin	vysoká	vysoká	euforie, tělesný útlum - zklidnění, zúžené zornice, znecitlivění, pocit lhostejnosti vůči problémům, nevolnost
	braun	vysoká	vysoká	
konopí	marihuana	střední	žádná	euforie, uvolnění zábran, zmatené chování, snížená schopnost soustředění, rozšířené zornice
	hašiš	střední	žádná	
halucinogeny	lsd	střední	žádná	změněné vnímání času a prostoru, halucinace,

Skupina látek	Název	Závislost psychická	Závislost fyzická	Možné účinky
				nevypočitatelné účinky, přeludy, "flash back" - až i po 1 roce
těkavé	toluen	vysoká	je možná	polospánek, poruchy vnímání, psychický útlum, otupělost

8 Typy uživatelů a etapy v drogové kariéře

Při práci s uživateli nealkoholových drog je třeba rozlišovat, do jaké míry je závislost pohltila. Ne každý, kdo užívá drogy, totiž musí být automaticky na droze závislý, jak se mnohdy mylně dochází k závěrům v policejní dokumentaci při pachatelově výčtu naposledy užitých drog. V průběhu prokazování závažné trestné činnosti se proto vyžadují lékařské posudky ke zjištění, jak velký podíl měla závislost pachatele na spáchání konkrétního trestného činu.

Na počátku každé závislosti je pokus, zkouška, experiment. Teprve po nich se může, anebo nemusí dostavit nástup závislosti. Každý jedinec, který užil drogu, je totiž vybaven individuální biologickou, osobnostní i psychosociální vybaveností. Proto závislost v pravém slova smyslu nastupuje u disponovaných jedinců dříve, třeba i po prvním požití drogy, jindy je jedinec ke vzniku závislosti rezistentnější.

Nicméně lze souhlasit s americkým zakladatelem terapeutických komunit Davidem Deitchem, který obecně dělí vývoj závislosti do etap, které se popisují a dělí dle projevů a stupně závislosti na následující fáze:²⁶

- 1. fáze – experiment s drogou
- 2. fáze – rekreační užívání drogy
- 3. fáze – duální identita (pravidelné užívání)
- 4. fáze – droga na plný úvazek (problémový uživatel)
- 5. fáze – totální drogový život

²⁶ CICHÁK, David. *Diplomová práce: Práce s drogově závislými adolescenty v rámci pobytu v terapeutické komunitě pro dospívající*. Praha: 2007. s. 43.

8.1 Experiment s drogou

Jak již bylo výše uvedeno, první zkušenosti s drogou se nejčastěji objevují v pubertě či adolescenci. V dnešní době se nabídce drog a jejímu užití ze zvědavosti málokdo v České republice spontánně vyhne. Zejména pro snadnou dostupnost měkkých drog, které bývají označovány jako vstupní brána ke vzniku závislosti na tvrdých drogách. Mnohdy se nejedná o ojedinělá setkání, ale o setkání, kterým je jedinec opakovaně vystavován ve škole, v partě, na diskotékách apod.

V dospívání je jedinec mnohokrát konfrontován s nejistotou a s hledáním vlastní identity, přičemž okolí nedává mladému člověku vstupujícímu do života návod na řešení existujících problémů. Jejich řešení hledají mladí lidé zejména v partách, které jim poskytují relativní bezpečnost a soudržnost ve shodě v názorové rovině, a tím se snaží vymanit se ze závislosti na rodině. Individuace dospívajícího a nový vztah ke své primární rodině je vývojovým běžným úkolem dospívajícího, ale nezralost postojů a názorů se může v partě posilovat přijetím klimatu a úzu party. Úlevu od vnitřního napětí vnímá jako sebepotvrzení, ovšem nedochází ke zdravé sebereflexi ani společenských nároků na svého člena.

Právě v těchto partách většinou dochází k prvním experimentům s drogami. Ať již se jedná o pouhou zvědavost či vyzkoušení nového dobrodružství nebo o porušování zákonných norem a nařízení nebo o formu přijímacího rituálu či dokázání konformity k partě.

Pro potřeby odlišení od ostatních fází je důležité, že se jedná o první zkušenosti s drogou bez skutečné potřeby a závislosti na jejím účinku. Naopak je zde očekávání vyzkoušet něco nového, zakázaného a zjistit účinky, které jednotlivé drogy vyvolávají. Při negativních účincích může užití drogy paradoxně pozitivně zapůsobit na další abstinenci. Naopak pozitivní účinky drogy na organismus a působení dalších sociálních vlivů mohou nenásilnou formou přivést experimentátora do druhé fáze rekreačního užívání.

8.2 Rekreační užívání

Od experimentu se liší především v tom, že se posune nahodilost setkání s drogou. Už to není tak, že droga sama přijde za dospívajícím, ale je to tak, že setkání s drogou začne dospívající sám aktivně vyhledávat.²⁷

O rekreačním užívání drog se zpravidla hovoří, pokud jejich užívání není častější než jednou týdně a při jejich užívání nevznikla doposud závislost, a s tím spojené další problémy. Rekreační užívání je často spojováno s tanečními zábavami, diskotékami a v současné době velmi módními house party. Mezi typické drogy, které jsou užívané v této fázi, patří zejména marihuana, extáze a LSD, neboť pomáhají překonat rozpaky, nesmělost, pocit odlišnosti a u halucinogenů dále zkreslení vnímání hudby a světelných efektů.

U uživatele ve fázi rekreačního užívání se ještě neobjevují problémy v jeho chování. V době, kdy není uživatel pod vlivem, je pro neseznámeného člověka téměř nemožné poznat, že se jedná o uživatele drog. Proto se v této fázi daří rekreačním uživatelům drog tuto skutečnost skrývat i před těmi nejbližšími. V této fázi se rovněž rekreační uživatel nedopouští trestné činnosti, neboť prostředky na obstarání drogy ještě nejsou tak velké a v případě nedostatku peněz si je ještě schopen užití drogy odpustit. Její užití je totiž podněcováno pouze životním stylem, nikoliv působením psychické či fyzické závislosti.

8.3 Duální fáze

Tato fáze je charakteristická vedením dvojího života podobně jako v příběhu Dr. Jekylla a pana Hyda od R.L. Stevensona. Drogový uživatel má rozdělený život na dny pod vlivem drogy a na dny bez nich. Drogou přijímá zpravidla častěji než jednou týdně a v jeho životě si droga vyhrazuje vysokou prioritu. Vztah k droze již není zacílen na relaxaci, ale na vlastní intoxikaci. Stále menší kontrola nad drogou přináší i větší míry rizika, že bude v rodině odhalena. Odhalení drogy v takovém případě obvykle znamená ze strany rodičů nepochopení celé situace a požadavek, aby ihned s drogou skončil. Uživatel však starostlivost o jeho osobu vnímá jako přehnanou a závažnost situace si v té době ještě neuvědomuje. Rozdvojení identity podporuje pocit, že drogu užívá, jen když

²⁷ CICHÁK, David. *Diplomová práce: Práce s drogově závislými adolescenty v rámci pobytu v terapeutické komunitě pro dospívající*. Praha: 2007. s. 43.

chce a vše má pod kontrolou. Přibývajících problémy v osobním životě vyvstávají pouze v době, kdy není pod vlivem drogy, neboť s jejím užitím veškeré problémy mizí.

V této fázi dochází také k přechodu na tvrdé drogy, jejichž účinek je daleko intenzivnější. Vznik samotné závislosti však mnohem více urychluje. Oprostit se od užívání drog již je velmi těžké a naopak všechny zmíněné okolnosti, současně za působení patologických sociálních vlivů, směřují k pokročení do další fáze, kde již droga hraje hlavní prioritu.

8.4 Fáze droga na plný úvazek

V tomto stádiu se v životě uživatelů drog začíná kupit řada osobních problémů, jejichž příčinou je právě vzniklý návyk na droze. Tyto problémy již není uživatel sám schopen řešit, a tak formou útěků z „černé“ reality je řeší právě užitím dalších dávek. Protože „měkké drogy“ už nepostačují a užívání „tvrdých drog“ nevyžaduje kolektiv, ztrácí tím smysl kolektivní aplikace drog. Vztahy k ostatním ze svého sociálního prostředí jsou už víceméně náhodné, krátkodobé a slouží nanejvýš k nerušenému obstarání a užívání drog.

Hlavní náplní života se stává droga, kterou užívá již zcela pravidelně téměř každý den. Jeho denní potřeby jsou omezeny pouze na vyřešení otázek:

- od koho si obstarat drogu
- kde si na drogu obstarat finanční prostředky
- místo a doba aplikace další dávky.

U takových osob se již stírají mantinely, které jsou tvořeny společenskými a zákonnými normami. Dopouští se zejména majetkové trestné činnosti, jejíž oběťmi jsou nejprve rodinní příslušníci, blízké osoby a postupně i osoby zcela cizí. Stupeň nebezpečnosti jejich páchané trestné činnosti stoupá se závislostí a cenou spotřebovaných drog.

Drogově závislý jedinec mnohdy regreduje. Utíká před skutečnými vývojovými úkoly a jeho vývoj se tedy zpomalí, téměř zastaví. Separace se nekoná. Navenek sice dítě může odejít, nebo být vyhozeno z primární rodiny, ale

nejedná se o skutečnou separaci. Závislost na rodině, případně partě, je nahrazena závislostí na droze.²⁸

Drogově závislý se skrývá za účinky drog a záměrně se tak vyhýbá vývojovým úkolům. Potřeba separace od rodičů, která by se měla zdárně dovršit na konci období adolescence, může být právě nahrazena užíváním drog. Pod jejich účinky a v souvislosti s problémy v rodině, často uživatel bez rozmyslu zpřetrhá veškeré vazby s rodinou a v domnění osamostatnění si žije svůj život. Jeho pohled na realitu je však zcela zkreslen a pod vlivem drog nabývá přesvědčení, že o svém životě si rozhoduje sám. Neuvědomuje si však, že řada chybných rozhodnutí jej dovedla až na samý okraj společnosti. Zde se však nachází již v poslední fázi, kdy shledává, že vede totální drogový život.

8.5 Totální drogový život

Chování závislého v této fázi je už jen reflexem na drogu. Celé jeho myšlení a jednání je orientované na získání drogy za jakoukoliv cenu. Smyslem jeho života už není nalezení několika krásných okamžiků, ale především zkrácení a zmírnění stavů po odeznění účinku drogy. Dlouhodobá závislost na droze totiž přináší závislost psychickou, která člověka může dovést až k šílenství. U opiátů se navíc vyskytuje závislost fyzická, kdy při těžkých projevech abstinčního syndromu může dojít až ke smrti toxikomana.

Pokud se toxikoman dostane do této poslední fáze, zbývají mu již jen dvě volby. První volba spočívá v úplné rezignaci na možný návrat do normálního života, a s tím spojené užívání až do smrti. Druhá volba je naopak uvědomění si, kam až jej závislost přivedla a snaha zbavit se této závislosti. V takto pokročilé fázi závislosti je již zpravidla nutná detoxifikace, po které následuje dlouhodobá terapeutická léčba. Úspěšnost léčby je limitována zejména osobností toxikomana a jeho vůli setrvat v započaté léčbě. Jeho jediné neuvážené rozhodnutí, léčbu v mnoha případech zhatí, u jedince dojde k relapsu a vrátí se zpět do jedné z posledních tří popsaných fází. V případě úspěšné léčby je nutná úplná abstinence od drog, neboť riziko návratu je zde několikanásobně vyšší než u osob, které se s drogou v životě nesetkaly.

²⁸ CICHÁK, David. *Diplomová práce: Práce s drogově závislými adolescenty v rámci pobytu v terapeutické komunitě pro dospívající*. Praha: 2007. s. 45.

Samozřejmě, že výše uvedené rozdělení na 5. fází nemusí být v každém konkrétním případě pravidlem. Je možný začátek přímo s tvrdými drogami (heroin, pervitin), což také podmiňuje o mnoho kratší čas vedoucí ke vzniku závislosti a vzniku nebezpečí smrti z předávkování.

Dělení do jednotlivých fází podle D. Deitcha umožňuje poměrně dobře a snadno rozdělit osoby užívající drogy do několika skupin a na základě toho navrhnout vhodné působení na ohroženého jedince, jehož cílem je snížení rizik směřujících k přechodu do další fáze nebo dokonce navrhnout vhodný způsob, který by mohl vést ke zbavení se případné závislosti.

9 Kazuistiky

Kazuistiky, které v této práci uvádím, se týkají osob, které byly v poslední době stíhány pro trestnou činnost na okrese Mladá Boleslav. Jednotlivé kazuistiky byly vybrány na základě problematiky, kterou mají demonstrovat. Při výběru jednotlivých představitelů závislých na tvrdých drogách bylo využito zejména vlastních zkušeností, poznatků a úsudku.

Jednalo se tedy o záměrný typický výběr, tak jak jej uvádí Maršálová²⁹.

Konkrétně byl výběr zaměřen na demonstrování:

- závislosti na pervitinu
- závislosti na heroínu
- závislosti na těkavých látkách

Při tvorbě kazuistik bylo čerpáno zejména z analýzy spisové dokumentace jednotlivých trestných činů, výpisu předešlé trestné činnosti a dále z provedeného rozhovoru. První část se skládá z rodinné a osobní anamnézy, která byla zjištěna zejména ze spisové dokumentace a částečně doplněna ověřitelnými daty získanými během rozhovoru. Druhá část jednotlivých kazuistik se skládá z analýzy rozhovoru, která byla provedena bezprostředně po jeho skončení a dále na zhodnocení průběhu rozhovoru. Jednalo se o polostrukturovaný rozhovor, kdy

²⁹ MARŠÁLOVÁ, Libuša. MIKŠÍK, Oldřich. *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. Bratislava: 1990. s. 119.

osoba odpovídala na předem připravené otázky, které byly během rozhovoru ještě doplňovány dle potřeby tak, aby se podařilo rozhovor co nejlépe využít. V třetí (závěrečné) části každé kazuistiky je uvedeno zhodnocení toxikomanů, navrhovaná opatření a dále zde jsou vysloveny prognózy, jakým směrem by se mohla ubírat jejich další část života.

Údaje, které by mohly vést k identifikaci osob, zejména jejich osobní data, byly z pochopitelných důvodů zaměněny nebo vynechány.

9.1 Peter M. – závislost na pervitinu

Anamnéza

Peter M. (24 let) je občan Slovenské republiky. Narodil se na východním Slovensku a zde i vyrůstal až do svých 21 let. Při jeho narození bylo otci 24 let a matce 20 let. Peter bydlel společně s rodiči a dvěma bratry (v současném věku 20 a 18 let) v panelovém bytě 3 + 1. Matka, vyučená prodavačka, celý život prodávala v potravinách a otec pracoval jako účetní v menší firmě. Když bylo Peterovi 15 let, otec si našel milenkou a odstěhoval se s ní do Bratislavy. Styk s rodinou tak zcela přerušil. Matka si po dvou letech našla přítele, který u nich bydlí do současné doby. Matčin přítel je vyučen elektrikářem a během Peterova dospívání vystřídal několik zaměstnání, mezi kterými byl dlouhodobě nezaměstnaný. Finanční poměry v rodině byly spíše podprůměrné.

Okolnosti kontaktu s Peterem

Rozhovor s Peterem proběhl týden po jeho odsouzení za majetkovou trestnou činnost, ke které jej dohnala jeho závislost na pervitinu.

Předem dohodnutá schůzka se uskutečnila na pokoji ubytovny, kde Peter dočasně načerno přespával u svého kamaráda. Peter působil poměrně upraveným dojmem. Jeho krátce střižené vlasy měl upravené gelem a byl hladce oholen. Na sobě měl tmavě hnědou košili a světle hnědé manšestrové kalhoty.

Během rozhovoru Peter působil zcela klidně a vyrovnaně. Mluvil pomalu, s rozvahou a poměrně potichu. Často uprostřed odpovědi dělal pomlky a přemýšlel, jak by se co nejlépe a nejjednodušeji vyjádřil. Jeho ruce byly po celou

dobu v klidu a nijak se s nimi nesnažil gestikulovat. Rovněž mimika obličeje byla velmi nevýrazná.

Zpočátku rozhovoru odpovídal na otázky velmi stručně, své odpovědi důkladně zvažoval, ale nevyhýbal se jim. Nejvíce se rozhovořil až v závěru rozhovoru, zejména ke své tíživé finanční situaci, která jej dovedla až k trestné činnosti. Bylo patrné, že spáchání trestného činu jej velmi trápí a uvědomuje si, jaké to pro něj bude mít důsledky. Zároveň však doufá, že změna prostředí a návrat zpět k rodině by mu mohlo pomoci překonat návyk na pervitinu, který jej dohnal až na okraj společnosti.

Ukázka části rozhovoru

Kde jsi bydlel po příjezdu do České republiky?

„Tady na ubytovně. To jsem měl dohodnuté již od pracovní agentury.“

A jak se ti tady líbilo? Jak ses vyrovnal s novým prostředím?

„Abych řekl pravdu, na život na ubytovně jsem si nikdy nezvykl. Vždycky jsem si přál bydlet někde v podnájmu, kde bych měl nějaké své soukromí.“

V kolika lidech jsi bydlel na pokoji, když jsi přijel do České republiky?

„Po čtyřech.“

Znal jsi své spolubydlící nebo jsi je poznal až tady?

„Ne, neznal. Správce mi řekl, že budu bydlet na pokoji č. 14 s dalšími třemi Slováky, že je tam volné jedno místo.“

Takže ses s nimi skamarádil?

„Ale jo, chvíli to trvalo, ale víc času jsem trávil s Martinem (*kamarádem, se kterým přicestoval do ČR*), který bydlel o patro výš.“

Jak si trávil svůj volný čas?

„Nejprve na pokoji, ale později jsem chodil ještě s Martinem a dalšími kluky z ubytovny po barech a diskotékách. ... *pomlka*.... Myslel jsem si, že bych si mohl najít nějakou dívku, a pak se jí více věnovat.“

A povedlo se ti najít tu pravou?

„No, moc mi to nešlo, nebo jsem neměl štěstí.“

Bral jsi již v té době nějaké drogy nebo ses k nim dostal až poté?

„Tam jsem začal brát extázi. Prodával ji tam kluk, kterého jsem již znal. Tak to nebyl problém.“

A jak to na tebe působilo?

„No, extáze byla dobrá. Bylo mi po ní veselo a hlavně to ze mě všechno spadlo. Nebál jsem se tancovat a mluvit s cizíma holkama. Připadal jsem si docela jako společenský typ. Dlouho jsem si myslel, že by mi to mohlo pomoci při hledání nějaké známosti. Bohužel kromě krátkodobých známostí to k ničemu stejně nevedlo.“

A jak často jsi bral extázi?

„Ze začátku jen jednu tabletu, ale pak klidně i 3, 4 možná i víc.“

Neprojevovalo se to nějakými zdravotními obtížemi?

„Ne. Pamatuji si jen na pocity žízně a ráno na bolesti hlavy.“

Analýza rozhovoru

Peter M. ke svému dětství uvedl, že na něj rád vzpomíná, kdy se mu vybavují zejména hry s otcem a dalšími dvěma bratry. Otec jej vedl ke sportu a on sám měl raději individuální sporty, u kterých se mohl spolehnout na vlastní výkony a nemusel se spoléhat na ostatní v týmu. To jej zřejmě nasměrovalo i k plavání, které závodně provozoval po celou dobu základní školní docházky. Ve škole patřil se svým prospěchem spíše k lepšímu průměru, ale musel se pečlivě učit. Podle svého názoru byl spíše nevýrazným a klidným žákem. Sám aktivní při výuce nebyl, neboť se nerad stával středem pozornosti a mluvení před více lidmi jej znervózňovalo. Ve třídě měl většinou jednoho nebo dva hlavní kamarády, se kterými trávil většinu volného času. Jejich kamarádství jim vydrželo vždy minimálně několik let. V páté třídě se skamarádil s Martinem S., kdy jejich kamarádství jim vydrželo až do současné doby a zároveň s ním v pozdější době vycestoval do České republiky hledat si práci.

Z dětství si nevybavuje žádné vážnější onemocnění ani úrazy. Jako nejbolestivější zážitek z dětství uvádí rozvod rodičů a odchod otce ke své nové známosti. Matka odchod otce velmi těžce nesla a snažila se mu odchod znepříjemňovat naschvály a zakazováním styku s dětmi. Otcovi se však během půl roku naskytla pracovní nabídka v Bratislavě a proto se tam odstěhoval i se

svou přítelkyní. Tím styk s rodinou zcela přerušil a omezil jej pouze na zasílání výživného na děti.

Po vystudování střední průmyslové školy měl Peter velké problémy uplatnit se na domácím trhu práce, a proto se společně se svým kamarádem Martinem S. rozhodl odjet za prací do České republiky. K odjezdu z domova jej přiměly i názorové neshody, které měl s novým přítelem své matky.

Místní pracovní agentura mu nabídla zprostředkování práce pro firmu Škoda Auto a zároveň ubytování v blízkosti podniku. Ve firmě pracoval téměř rok, kdy bohužel poté byl propuštěn z důvodu snižování pracovních stavů, které se nejprve dotklo zahraničních externích zaměstnanců. On sám se však rozhodl najít si v České republice jinou práci a pobyt si po tu dobu platit z ušetřených peněz.

Život na ubytovně byl již od počátku pro něj tou nejtěžší částí pobytu. Přišel zde o veškeré soukromí, neboť pokoj sdílel s dalšími třemi Slováky a rovněž zde byly zcela minimální možnosti využití svého volného času. Proto se snažil začlenit do kolektivu a společně se svými spolubydlícími trávil většinu svého volného času po barech a diskotékách. Doufal také, že se mu podaří najít si nějakou přítelkyni, se kterou by mohl trávit více svého volného času. To se mu však příliš nedařilo, neboť v navazování nových vztahů byl příliš nesmělý. Na jedné z diskoték mu vyhazovač mezi řečí nabídl k vyzkoušení extázi. Její účinky u něj odbouraly do značné míry projevy studu. Téměř celý večer protancoval a připadal si daleko více společenský a zábavnější. Zároveň věřil, že právě extáze by mu mohla zvýšit jeho úspěch při seznamování s dívkami a napomoci mu k vytvoření dlouhodobějšího vztahu. Užívání extáze se pro něj postupem času stalo rutinní záležitostí při téměř jakékoliv návštěvě diskotéky. Jeho spotřeba za večer se pohybovala kolem 3 až 5 tablet. Negativní účinky s extází téměř žádné neměl, až na pocity neustálé žízně a občasné bolesti hlavy. Život se mu tak zdál docela snesitelný.

Zlom v jeho životě datuje od okamžiku, kdy byl propuštěn z práce, neboť pod tímto psychickým tlakem se dostal k užívání pervitinu. Po propuštění ze zaměstnání zpočátku doufal, že se mu podaří najít si jiné, a tak si i nadále hradil pobyt na ubytovně z našetřených peněz. Noční život však nadále udržoval. Ve své

slabé chvíle, když chtěl na diskotéce zapomenout na své osobní problémy, podlehl a vyzkoušel pervitin. S jeho obstaráním neměl žádné větší problémy, neboť z diskotéky znal osobu, která mu ho již v minulosti nabízela. Jak Peter popisuje, po injekčním užívání pervitinu se u něj po několika dávkách projevily pocity touhy po další dávce a tyto jej neustále nutily přemýšlet pouze o tom, kdy a kde si dá další dávku. Asi půl roční závislost na pervitinu u něj vyvolala natolik závažné finanční problémy, že byl nucen opustit ubytovnu a přespávat po nádražích a sklepech uvnitř panelových domů. S blížící se zimou jej počasí a potřeba peněz donutila ke vloupání do jedné z chat v nedaleké chatové oblasti, kde několik dnů přespával a zároveň zde odcizil i část elektrospotřebičů, které poté prodal v bazaru. Jeho trestná činnost však byla policií odhalena a u soudu mu byl uložen trest vyhoštění společně s náhradou vzniklé škody.

Závěr

Z Peterova případu je patrné, že závislost na pervitinu v jeho případě postoupila podle rozdělení D. Deitcha již do 4. fáze – droga na plný úvazek. Pozitivní na jeho situaci je, že důsledky závislosti si uvědomuje a má zájem o léčbu, kterou by absolvoval poprvé. Trest vyhoštění a s tím spojený návrat k rodině by v jeho případě mohl mít velmi pozitivní vliv a mohl by zčásti působit jako pobyt v terapeutické komunitě. Zpřetrhají se totiž veškeré vazby na dealery a závislé osoby, které si vytvořil až v České republice a zároveň bude pod dohledem svých blízkých. Ačkoliv je psychická závislost na pervitinu vždy závažná, Peter má poměrně velmi dobré předpoklady, že by se mohl vrátit do normálního života. Značně by tomu napomohlo trvalé zaměstnání, které by jeho životu dalo řád. Velmi pozitivně by mohla působit i potencionální partnerka, která by mu mohla být silnou oporou a zároveň by jej mohla motivovat k trvalé abstinenci. V případě zjištění relapsu, ke kterému by došlo během pobytu na Slovensku, by se jednalo o alarmující ukazatel, který by naznačoval na Peterovu rychlou adaptaci a opětovné začlenění do drogového prostředí. V takovém případě by bylo nutné situaci včas řešit a využít možnosti protidrogové léčby spojené s pobytem ve zdravotnickém zařízení.

9.2 Jiří T. - závislost na heroinu

Anamnéza

Jiří T. (24 let) se narodil v Ml. Boleslavi a následně vyrůstal v úplné rodině v jednom z menších měst v blízkosti Ml. Boleslavi. Při jeho narození bylo otci 26 let a matce 20 let. Společně s rodiči a starším bratrem (v současném věku 26 let) bydlel do svých 5 let v panelovém domě 2+1 a poté se přestěhovali do rodinného domku, který jim přenechali rodiče ze strany matky. Otec vystudoval střední školu s maturitou a pracoval jako vedoucí směny v jednom z podniků ve městě. Matka vystudovala střední odborné učiliště, obor kadeřnice, ale v oboru pracovala jen dva roky a poté pracovala jako pokladní v prodejně potravin. Jiří kromě běžných dětských nemocí neprodělal žádné závažné onemocnění ani se mu nestal žádný vážný úraz, kromě lehkého otřesu mozku, který utrpěl ve svých 12 letech při fotbalovém utkání.

Okolnosti při kontaktu s Jiřím

Rozhovor s Jiřím T. probíhal po předešlé dohodě v jedné kavárně, neboť v současné době Jiří přespává dle možností u kamarádů a ve squatech, a tak žádný trvalý pobyt nemá. Jiří na místo setkání přišel v riflích a šedé vytahané mikině. Vlasy měl mastné, přeležené, tváře zarostlé. Jeho vzhled nepůsobil upraveným dojmem. I přesto se však snažil působit suverénně a kromě počátečních otázek vést komunikaci co nejvíce samostatně. Rozhovor tak byl pouze některými otázkami upřesňován nebo vrácen k důležitým tématům, které se měly během rozhovoru osvětlit. Na otázky Jiří T. odpovídal velmi rychle, bez rozmyslu a význam jeho slov ještě dále upřesňoval následujícími větami. Bylo patrné, že témata týkající se jeho trestné činnosti se snažil skrývat. Rychlost jeho odpovědí a snaha upoutat a zabavit, však měli za následek jeho několikeré podřeknutí, které se poté snažil opět rychle zamaskovat. Během rozhovoru zcela zamlčel předešlou trestnou činnost, která byla zjištěna z jeho trestního rejstříku a týkala se krádeží jízdních kol a drobných krádeží v obchodech.

Ukázka části rozhovoru

Jaký vliv mělo užívání pervitinu na tvoje studium na vysoké škole?

„No, od té doby co jsem bral perník, už to nešlo stíhat. Sice jsem si připadal, že mi učení leze daleko lépe do hlavy, ale když jsem přišel na zkoušku, tak jsem tam říkal jen samé nesmysly. Byl jsem úplně mimo. Vlastně jsem se už ani moc neučil. Moje heslo na škole znělo „zkouška je od slova zkoušet“, a tak jsem zkoušel. Samo, že mě po půl roce vylili, ale nějak už jsem s tím stejně počítal. Daleko víc mě bavil svobodnej život v Praze, což byla fakt pohoda. Naším jsem říkal, že mám nějaké problémy, ale o vyhazovu jsem jim pochopitelně nic neřek. Táta prachy posílal, tak jsem to neřešil. Na koleji takových bylo. Myslím, že tak dobře už se mít nikdy nebudu.“

Jak dlouho jsi bral pervitin?

„Perník ten jsem bral asi půl roku. No do léta, už si vzpomínám. Tenkrát v létě o prázdninách jsem totiž jel na rockovej fest'ák přes víkend a tam jsem poznal Radku. Byla moc pěkná a moc fajn, jen měla jednu malou chybičku. Brala háčko. Vůbec bych to do ní neřek. Napadlo mě, že když už jedu na perníku neměl bych si s ní nic začínat, abych do toho nespád ještě víc. Ale víš jak to je. Přes noc jsem se tam vyspal a druhý den, když jsem sháněl dávku, tak mě Radka řekla, jestli nechci od ní trochu háčka. Tak jsem s ní vlastně začal chodit.“

Takže to byla tvoje první zkušenost s heroinem?

„Jo, to byla. Teprve na něm jsem pochopil, že mě dostal. Dokud jsem bral perník, tak jsem si byl vždycky jistý, že až ho přestanu chtít brát nebo nebudu mít peníze, prostě si ho nedám. Tohle ale u heroinu nejde. Ten tě zlomí. Byl jsem na něm přes rok. Celou tu dobu, co jsem byl s Radkou. Snažil jsem se několikrát přestat, ale nikdy sem nevydržel víc jak tejden.“

Analýza rozhovoru

Jiří T. uvedl, že jej vychovávali až do 18 let oba jeho rodiče. Nouzí nikdy netrpěli a podle jeho názoru si žili jako průměrná rodina. Na žádné trauma z dětství si nevzpomíná. Matka se doma věnovala šití a otec si několikrát v týdnu zašel do hospody. Opilý však domů nepřicházel nebo si to alespoň z dětství nevybavuje. Hádky mezi otcem a matkou si vybavuje až když byl v pubertě, ale i tak mu přišlo, že si spíše vyměňují názory, než že by se jednalo o něco vážnějšího.

On sám byl vždy poměrně živým dítětem a ve všem se chtěl vyrovnat svému bratrovi. Ve školce i ve škole měl dost kamarádů. Studijním prospěchem se řadil mezi průměrné žáky. Problémy mu dělal zejména Český jazyk, a to hlavně psaní a čtení. Často se mu stávalo, že si pletl písmena nebo je při psaní vynechával. Mezi žáky však patřil k oblíbeným a společně ještě s jedním kamarádem se stali „baviči“ třídy. S kamarády vyhledával dobrodružství a většinou z nich byl schopen riskovat nejvíc.

Diskotéky začal navštěvovat se svými staršími kamarády již v 15 letech a zde také poprvé ochutnal většinu alkoholických nápojů a také cigarety. Na těch si také vytvořil návyk, kterého se prakticky až do současné doby nebyl schopen zbavit. Večery na diskotékách prožíval vždy naplno a poznal zde mnoho nových lidí a během několika měsíců se zde zdravil téměř s každým. V 16 letech mu nabídl na diskotéce jeden z jeho kamarádů marihuanu, s jejímž vyzkoušením neváhal téměř ani vteřinu. Považoval to za dobrou zkušenost. Studium na střední škole spojuje zejména s pobytem v partě, kouřením marihuany a užíváním si společenského života po diskotékách.

V jeho 18 letech se hádky rodičů natolik vyostřily, že to vedlo k jejich rozvodu. Podle Jiřího byla důvodem jejich rozvodu zřejmě nevyrovnaná povaha matky, která otcovi neustále dělala hysterické a žárlivé scény, které byly zřejmě zcela nepodložené. Jiřího v té době přijali ke studiu na vysoké škole, a tak pobyt na koleji, který jej nenásilně odloučil od rozpadající se rodiny, přivítal. Otec se mu nepříjemnou rodinnou situaci snažil finančně kompenzovat, a tak Jiří dostával nemalé kapesné. Na vysoké škole si Jiří brzy našel svůj okruh kamarádů, se kterými trávil více času, než který věnoval studiu. V Praze trávil většinu času zejména ve vyhlášených barech a nočních klubech a zde se mu také poprvé naskytla možnost vyzkoušet pervitin. V okruhu přátel, kteří již s pervitinem měli své zkušenosti, se nenechal dlouho přemlouvat a pervitin vyzkoušel. Nechtěl být tím vzorným, ale tím kdo se nebojí vyzkoušet i zakázané věci. Na pocity, které prožíval při prvním užití, si již nevzpomíná. Další užívání bylo zapříčiněno především spatřováním normálního života jako příliš všedním a života na pervitinu jako života, který má rychlost a ve kterém se něco děje.

Studium na vysoké škole šlo zcela stranou a pro neupokojivé výsledky byl ze studia vyloučen. Tuto skutečnost se bál rodičům oznámit zejména z toho důvodu, že by jej přestali finančně podporovat a neměl by si za co kupovat pervitin a život v Praze, který ho tak bavil, by skončil.

Závislost na pervitinu mu vydržela přes půl roku, kdy poté si našel přítelkyni, která brala heroin. V té době již Jiří neměl žádné zábrany, a tak neváhal vyzkoušet ani heroin. Na heroinu si během krátké doby vytvořil novou závislost a po dobu jednoho roku, který trávil s Radkou, bral společně s ní heroin. Ke konci vztahu již měli oba finanční problémy, a to přispělo k jejich rozchodu.

Jiří se poté pokusil o léčbu, kdy prošel detoxifikací v Opavě a dále půlročním pobytem v terapeutické komunitě. Při jedné z vycházek však utekl a jel nejdříve domů a potom navštívit své známé, u kterých měl v plánu pobýt několik dnů. Zde mu však jeden ze známých nabídl náhražku heroinu – Subutex. Tomu Jiří neodolal a postupně si svou závislost obnovil a do terapeutické komunity se již nevrátil. Přespávat u rodičů již nemohl, a tak přespával u svých známých. Ve snaze opatřit si finanční prostředky na drogy se ve svých 22 letech rozhodl vloupat do vozidla a odcizit z něj autorádio, případně další odložené věci. Při tomto pokusu byl však spatřen majitelem vozidla, který na něj zavolał policii.

Jiří svého jednání lituje a rád by se opět pokusil o odvykací léčbu, neboť si uvědomuje, že drogy jej přivedly až na samý okraj společnosti a jedině svou pevnou vůlí by se mohl vrátit zpět do normálního života.

Závěr

Podle rozdělení závislosti dle D. Deitcha je patrné, že Jiří T. si prošel od svých 16 let všemi fázemi závislosti, kdy při dovršení 5. fáze se pokusil o léčbu, kterou bohužel nedovedl dovést k úspěšnému konci a nešťastnou shodou okolností se vrátil zpět ke své závažné závislosti. Nyní se opět dostává do fáze totálního drogového života se svou závislostí na Subutexu.

Jednání Jiřího T. je značně impulzivní a proměnné. Z jeho osobnosti vyzáruje narcismus s velkou potřebou ocenění a chvály. Možnost, že by se Jiří T. dostal ze závislosti na opiátech vlastními silami, je jen velice nízká. Nejprve by měl navštívit některé z kontaktních center a zjistit si, jaké jsou pro něj možnosti

spojené hlavně s pobytovou léčbou. V případě delší čekací doby spojené s nástupem do terapeutické komunity by měl nastoupit nejprve do psychiatrické léčebny na protidrogovou léčbu, a poté přejít na dlouhodobý pobyt v terapeutické komunitě. Výběr terapeutické komunity by měl být zvolen co nejdále od jeho místa bydliště a Prahy, aby se eliminovala možnost dalšího relapsu způsobeného neočekávaným kontaktem se svým předešlým negativním prostředím ze světa drog.

9.3 *Martin G. - závislost na těkavých látkách*

Anamnéza

Martin G. (23 let) se narodil jako první syn ze čtyř sourozenců (v současném věku - bratr 21 let, sestra 20 let, bratr 17 let) do romské rodiny. Při jeho narození bylo otci 19 let a matce 17 let. Rodina žije převážně ze sociálních dávek. Otec si přivydělává na příležitostných brigádách, které se týkají zejména pomocných stavebních prací. V minulosti byl otec několikrát odsouzen pro majetkovou trestnou činnost, která se týkala zejména krádeží vloupáním do chat a automobilů, ale i za vydírání a za loupežné přepadení. Celkem za trestné činy strávil ve výkonu trestu odnětí svobody 5 let. Matka do současné doby nebyla trestána pro žádný trestný čin, ale přestupková komise ji dvakrát projednávala za přestupky proti občanskému soužití, pro její neshody se sousedy. Martin G. byl od dětství postupně řešen pro celkem 12 majetkových trestných činů, kdy za loupežné přepadení v jeho 19 letech byl ve výkonu trestu po dobu 2 let.

Martina G. sice vychovávali oba rodiče, ale během jeho dětství byl otec několikrát ve výkonu trestu. Martin kromě běžných dětských nemocí měl jednu zlomenou pravou ruku, ke kterému došlo v jeho 10 letech při pádu z kola a dále ve svých 11 letech prodělal virovou hepatitidu typu A, jejíž příčinou byly nejpravděpodobněji nedostatečné hygienické podmínky v jeho domově a Martinovi nízké hygienické návyky. Onemocnění hepatitidou A si vyžádalo Martinův dvoutýdenní pobyt v nemocnici na infekčním oddělení. Žádné komplikace se však neobjevily.

Okolnosti kontaktu s Martinem

Rozhovor s Martinem G. probíhal u něj doma. Tento dům je možné přirovnat k sociálnímu bydlení. Martinova rodina se doma prakticky nepřezouvá a vůbec nerozlišuje mezi domácí a venkovní obuví. Koberce jsou tak zcela špinavé, jsou na nich patrné skvrny a drobký od jídla. Neuklizeným dojmem působí i ostatní části interiéru. Vybavení domácnosti je střídme, ovšem v obývacím pokoji nechybí velká televize, satelit, DVD přehrávač a starší video.

Martinův vzhled vzbuzoval dojem neupraveného a nemytého člověka. Jeho vystupování bylo utlumené a bylo patrné, že je ještě částečně pod vlivem těkavých látek. Z jeho dechu bylo cítit ředidlo. Jeho vyjadřování během rozhovoru bylo velmi zdlouhavé, často se mu otázky musely opakovat i několikrát. Na většinu témat byl však ochoten odpovídat. Jeho mluva byla poměrně hlasitá. Často gestikuloval rukama a snažil se tím dopomoci lépe se vyjádřit nebo na sebe upoutat větší pozornost. Ačkoliv hovořil pomalu a místy zcela odbíhal od tématu, nebylo nutné se domnívat, že se snaží něco skrývat. O své prokázané trestné činnosti hovořil zcela bez problémů. Z rozhovoru bylo patrné, že rád mluví o sobě a svých nelegálních dobrodružstvích a s některými se dokonce rád pochlubil.

Ukázka části rozhovoru

Kdy jsi se poprvé dostal k drogám?

„Jaké drogy, co jako myslíš, kdy sem začal kouřit nebo čichat. Nebo jako kdy jsem zkusil piko?“

Začni třeba u cigaret a poté přejdeme k dalším.

„Jasně. Tak cigarety už jsme zkoušeli s klukama ze statku, když jsme chodili do zvláštní. Ze začátku jsme kouřili za statkem, aby se to nedozvěděli naši. Pak šel táta do basy, tak to už bylo jedno. Máma nechávala cigára vždycky někde pohozený, tak jsem si jich pár vzal. ... Když už o tom mluvíme, zapálil bych si. Nedáš si taky?“

Ne nedám. Spíš mi pověz, kde jsi na ně bral peníze, dostával jsi nějaké kapesné?

„Jaký kapesný? Dostával jsem akorát na autobus, ale s kámošema jsme chodili stejně pěšky. Takže když něco zbylo, tak bylo na cíga. No a když nezbylo, tak se někde sehnalo. Rozumíš?“

Ne, nerozumím. Povídej.

„Ale rozumíš, vždyť ti to musí bejt jasný. Peníze se dají sehnat vždycky.“

No dobře, řekni mi, jak to bylo dál. S jakou drogou jsi nejprve začal? Cigarety už necháme stranou.

„Takže myslíš, jako kdy jsem začal s toluenem?“

Ano myslím, kdy jsi začal s čicháním toluenu?

„S tím jsem nezačal já. To mám od Štefana (*bratrance*). Jednou mi to popisoval a trochu mi to taky ukázal. Tak jsem si říkal, že bych to mohl taky s klukama zkusit. V krámě mi to tenkrát prodali bez problémů. To teď s tím nadělaj mnohem víc. To bude asi tím, jak vypadám a prý se to ani jen tak prodávat nesmí. Prodaj ti to, jen když podnikáš.“

Asi myslíš na živnostenský list.

„Jo, to je ono.“

Dobře, ale vrať se ještě k tomu, jaké to bylo, když jsi čichal poprvé?

„No jo, jasně. Koupil jsem to, že to potřebuju pro otce. Vzal jsem to za statek do opuštěné stodoly a s klukama jsme si trochu začichali. Úplně ti to vyčistí hlavu, jseš po tom úplně v pohodě. Vůbec nic nevnímáš. Jen nás potom hrozně bolela hlava.“

Analýza rozhovoru

Martin G. ke své osobě uvedl, že od mládí vyrůstal společně s rodiči a sourozenci na bývalém statku, kdy v tomto objektu bydlely a stále bydlí další čtyři rómské rodiny. Jeho nejbližšími kamarády se tak až do začátku školní docházky staly právě děti z ostatních rodin bydlících na statku. Rodiče je často nechávali hrát si dlouho do večera, neboť si hráli v blízkosti statku a rodiče o nich měli přehled.

Od první třídy byl zařazen do zvláštní školy v blízkém městě. Ve škole patřil k prospěchově průměrným žákům. Do kolektivu se dokázal rychle začlenit a vytvořit si zde mnoho kamarádů. Rád byl ve třídě středem pozornosti a vymýšlel hry pro ostatní spolužáky. Objevili se však i spolužáci, kvůli jejichž jednání se poprvé vážněji setkal s diskriminací proti němu, která se projevovala zejména nadávkami spojenými s jeho barvou pleti. To si však Martin nenechal líbit a raději se s nimi popral, aby mu pro příště dali pokoj. Často se tím však prohřešil proti školnímu řádu a rodiče museli chodit řešit do školy jeho problémy.

Alkohol a cigarety Martin poprvé vážněji vyzkoušel s kamarády ze statku, když navštěvoval asi druhou nebo třetí třídu. Otec byl v té době ve vězení a matka nadměrně konzumovala alkohol. Po návratu otce z vězení docházelo mezi rodiči k častým hádkám a otec svou agresi pak ventiloval na dětech. Martin proto raději trávil čas venku s kamarády. Jejich hry často hraničily se zákonem, což si prakticky vůbec v partě neuvědomovali. Martin např. zmiňuje projíždění se vozidlem po okolních vesnicích v jeho 16 letech, ačkoliv ani jeden z nich samozřejmě neměl řidičský průkaz. Dále drobné krádeže a vloupání do vozidel, čímž si opatrovali finanční prostředky, neboť rodiče jim žádné kapesné nedávali. V případě objasnění jejich trestné činnosti byla věc odložena pro jejich věk a v pozdější době byl postih řešen maximálně podmínkou.

V 16 letech s kamarády poprvé vyzkoušel čichání toluenu. K tomuto nápadu jej dovedl jeho bratranec, který s tím již měl zkušenosti. V samotné partě však s tímto nápadem přišel právě Martin. Svoji zkušenost s toluenem Martin popisuje jako úplný útlum, při kterém přišlo příjemné oblouzení, pocit slasti a zkreslené vidění, až postupně upadl do „spánku“. Po probuzení se u něj objevily velké bolesti hlavy. Pocity, které se dostavovaly těsně po čichání, však dokázaly překonat špatné „dojezdy“ a zároveň se mu líbil pocit, že dělá něco zakázaného, s čímž se ve škole rád pochlubil ostatním spolužákům. Pro dobrou dostupnost a cenu si toluen postupně opatroval stále častěji, kdy v 19 letech se dostal do stavu, kdy čichal téměř každý den. Během tohoto období vyzkoušel i další drogy jako marihuanu, pervitin, ale i tlumící léky jako rohypnol. Dostupnost a cena toluenu však byla stále na prvním místě.

Ve svých 19 letech se při jednom z „výletů“ se staršími kamarády spontánně rozhodli pro loupežné přepadení benzinového čerpadla, od kterého očekávali větší zisk, než jim dosud vynášelo vloupání do vozidel. Martin G. se přepadení účastnil pouze pasivně, kdy hlídal jejich vozidlo během přepadení. Při újezdu z místa činu však byli spatřeni policejní hlídkou a po krátkém pronásledování byli zadrženi. Martinu G. byl uložen trest odnětí svobody ve výši 3 let. Část trestu mu byla pro dobré chování odpuštěna. O průběhu trestu Martin G. odmítl mluvit. Po výkonu trestu se však vrátil zpět k rodičům, u kterých do současné doby bydlí. Jak uvádí, tak se opět vrátil zpět k čichání toluenu, které mu stále poskytuje nejvyšší blaho.

Závěr

U Martina G. je patrné, že jeho orientace hodnot je zcela převrácená. Svou těžkou závislost nevnímá jako závažný problém a možnost ohrožení své vlastní existence si vůbec nepřipouští. Vzhledem k předešlé dlouhodobé trestné činnosti, nedostatečnému sociálnímu zázemí a relapsům pozitivní prognózu ani není možné vyslovit. V jeho případě je naopak velmi odůvodněný předpoklad, že i nadále bude pokračovat ve své těžké závislosti na těkavých látkách bez možnosti dobrovolné léčby. V souvislosti s tím je i předpoklad páchání další trestné činnosti, která se může vystupňovat pod vlivem návykových látek až v trestnou činnost násilného charakteru. Vzhledem k tomu, že jeho nástup na dobrovolnou léčbu nepřichází v úvahu, je nutné, aby v případě zjištění další trestné činnosti spojené s užitím návykových látek, bylo k jeho osobě provedeno důkladné šetření ve směru k jeho závislosti a v rámci odsuzujícího rozsudku je třeba kromě trestu vyslovit i ochrannou léčbu, kterou by musel podstoupit i nedobrovolně. Je však otázkou, nakolik úspěšná taková léčba může být.

Proto je důležité, aby se na jeho osobu již nyní zaměřila pozornost terénních pracovníků a bylo mu objasněno, do jaké míry závislost na těkavých látkách ohrožuje jeho samotnou existenci. Zároveň je třeba poskytnout mu veškerý poradenský servis a motivovat jej k zahájení dobrovolné léčby.

Na základě provedených rozhovorů bylo zjištěno, že životy drogově závislých jsou poznamenány celou řadou negativních faktorů, které na průběh jejich života musely zcela jistě dlouhodobě působit. Proto v závěru práce byla věnována pozornost prostudování vývoje vybraných sociálně patologických jevů v období od roku 1990 do současnosti a dále jejich prosycenost v jednotlivých krajích v České republice ve vztahu k možnému zvýšení či snížení rizika vzniku závislosti na drogách.

10 Sociálně patologické jevy

Celá společnost je prosycena nejrůznějšími sociálně patologickými jevy, které, ať již přímo nebo nepřímo, ovlivňují život každého z nás. Mezi sociálně patologické jevy můžeme zařadit nezaměstnanost, rozvodovost, alkoholismus, užívání omamných a psychotropních látek, gamblerství, páchání trestné činnosti, prostituce apod.

Každý z těchto jednotlivých jevů velmi výrazně ovlivňuje kvalitu života osob, které jsou jim přímo vystaveny. Zároveň tyto jevy nepřímo působí i na další osoby, mezi které mohou patřit příbuzní, ale i zcela cizí osoby. Nepřímé působení těchto jevů je nejvíce patrné uvnitř rodin a to zejména při výchově dětí. Rodiče totiž poskytují základní identifikační vzory. Uvnitř rodin vznikají modelové situace a na základě jejich řešení dochází k posilování vhodných či nevhodných reakcí.

Vzhledem k vývoji počtu drogově závislých ve sledovaném období od roku 1990 je proto v další části práce věnována pozornost vývoji vybraných sociálně patologických jevů a sledování korelace mezi nimi.

10.1 Nezaměstnanost

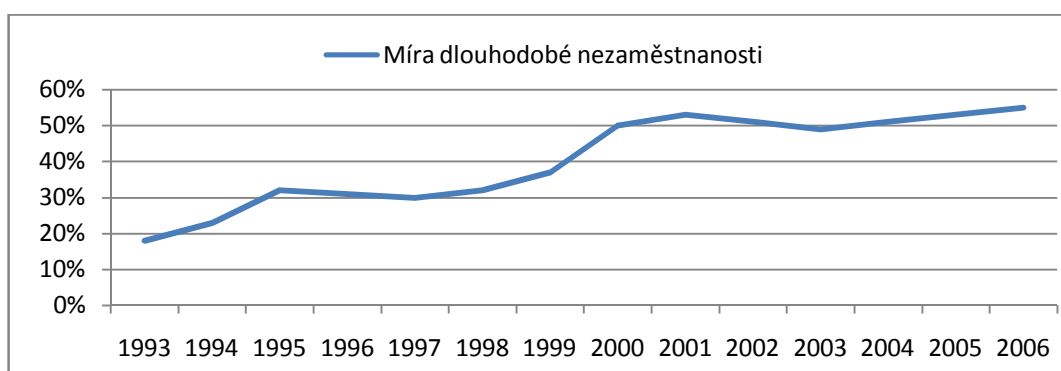
Otevření trhu práce po revoluci v listopadu roku 1989 mělo logicky za následek vznik i určité míry nezaměstnanosti. Vývoj obecné míry nezaměstnanosti se v České republice v první polovině 90. let pohyboval kolem 4 % hranice. Ovšem v druhé polovině 90. let byl zaznamenán prudký vzestup až k hranici 9 %. Od roku 2000 má nezaměstnanost tendenci mírně klesající. Nezaměstnanost však samozřejmě není rovnoměrně rozdělena a zasahuje některé oblasti více než jiné. V České republice dnes existují okresy s vysokou mírou nezaměstnanosti kolem hranice 15%. Tato nezaměstnanost se zde udržuje dlouhodobě. V předchozích letech dosahovala v některých regionech dokonce hranice kolem 20 %.

Pro potřeby této práce je však nutné nezaměstnanost dále rozdělit na krátkodobou a dlouhodobou a blíže se zabývat podílem právě dlouhodobé nezaměstnanosti k průměrné nezaměstnanosti. Dlouhodobá nezaměstnanost jednoho či obou rodičů přináší zpravidla do rodiny ekonomickou nejistotu, snižuje

společenské postavení rodiny a rodiče nemohou jít dětem při jejich výchově dostatečným příkladem.

Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti je v současné době alarmující, jak dokládá níže uvedený graf. Během posledních 15 let se tak podíl dlouhodobě nezaměstnaných k celkovému počtu nezaměstnaných dostal z hranice 15 % až na současných 50 %. To je do jisté míry způsobeno nedostatečnou motivací a štědrými sociálními dávkami, které osoby často raději pobírají, než aby pracovaly za minimální mzdu.

Vývoj míry dlouhodobé nezaměstnanosti v České republice³⁰

10.2 Páchání trestné činnosti a vývoj počtu vězňů

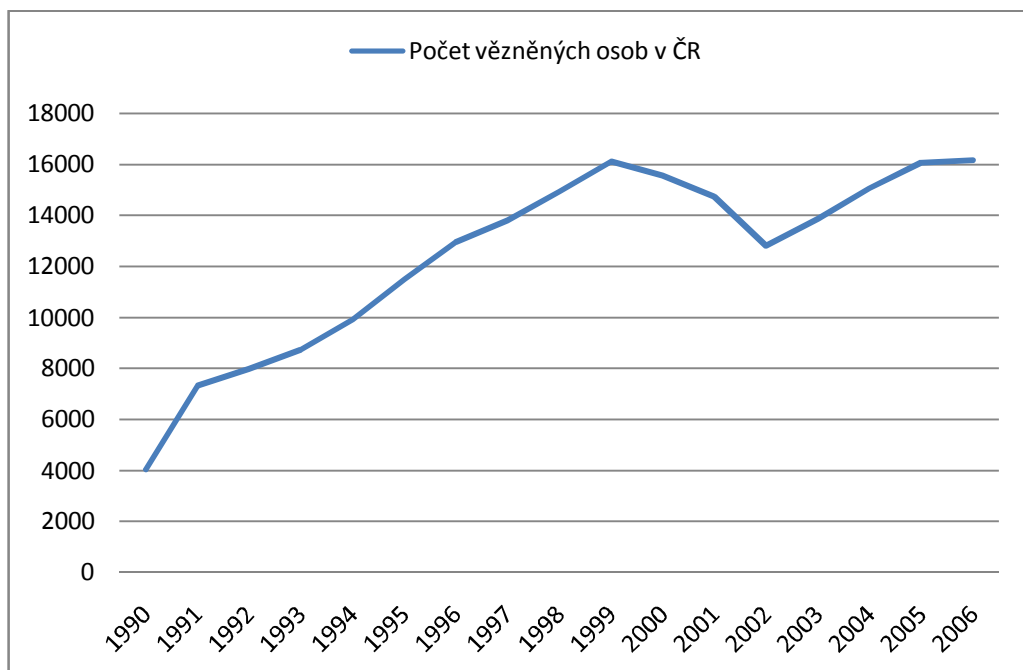
Počet spáchaných trestných činů má v České republice rovněž stoupající tendenci. Na počet zjištěných trestných činů mají vliv do jisté míry legislativní změny trestního zákona, kdy u nejčastěji páchaného trestného činu krádeže došlo v roce 2002 k posunutí dolní hranice hodnoty odcizené věci z 2.000 na 5.000,-Kč. I přes tyto změny se z původních 220.000 zjištěných trestných činů tato hranice posunula na současných 360.000 zjištěných trestných činů. Daleko lépe je vývoj trestné činnosti možné pozorovat na počtu vězňů a jejich podílu vůči celkové populaci. U počtu osob ve výkonu trestu došlo za období od roku 1990 téměř k čtyřnásobnému růstu. Počet odsouzených od roku 1990 až do roku 2000 téměř lineárně narůstal. Pokles osob ve výkonu trestu v následujících letech byl zapříčiněn zejména rozšířením alternativních trestů a spoluprací soudu s probační a mediační službou. Další příčinou mohlo být i výše zmíněné legislativní zmírnění

³⁰ [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100289079/\\$File/310307146.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100289079/$File/310307146.xls)

mantinelů u některých trestných činů. I přes tato opatření je však z níže uvedené tabulky patrný další nárůst odsouzených, kteří si odpykávají trest odnětí svobody uvnitř vězení.

Podíl vězňů vůči celkovému počtu obyvatel se tak z původních 0,4 ‰ dostal až na současných 1,6 ‰. Průměrný věk vězňů je udáván kolem 35 let.

Vývoj počtu vězněných osob v České republice v době od 1990 do 2006³¹

10.3 Alkoholismus

V přepočtu na osobu jsou Češi po Portugalcích a Irech třetími největšími konzumenty alkoholických nápojů na světě. V pití piva si pak Češi stabilně udržují nechvalné prvenství. Průměr vypitých piv Čechů na osobu za rok se pohybuje kolem 160 piv. Častěji podléhají pití muži a to zejména ve středním věku. Statistiky WHO uvádějí, že milión lidí má vážné problémy s nadměrným pitím alkoholu a dalších tři sta tisíc je na alkoholu závislých.

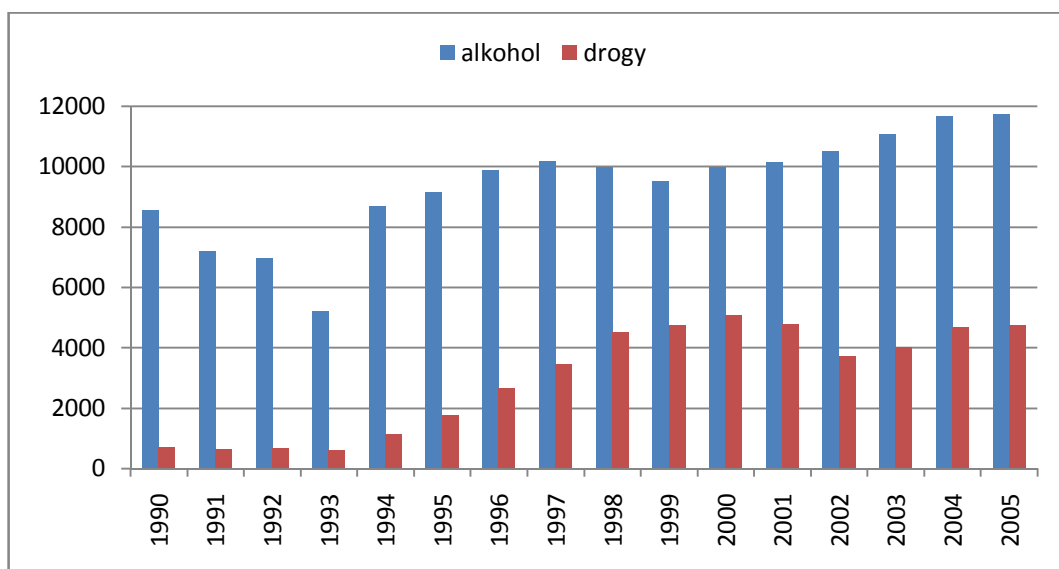
Tato situace se ve společnosti samozřejmě musí projevit zejména v rodinách, kde vysoké procento rodičů nadměrně požívá alkohol přímo doma

³¹ <http://www.vscr.cz/kategorie/?k=Statistické%20údaje&o=0&p=150>

nebo se vrací domů v opilosti. Alkoholici jsou pak v rodině často podráždění, vztekli až agresivní, což může dále vyústit v domácí násilí proti partnerovi či dětem.

Na vývoj alkoholismu v České republice po roce 1990 lze usuzovat podle osob propuštěných z protialkoholních léčeben, jejichž počet je dlouhodobě sledován a je zpracován v následující tabulce současně s porovnáním léčby osob na psychoaktivních látkách.

Vývoj počtu propuštěných osob po protialkoholní a protidrogové léčby z psychiatrických léčeben v době od roku 1990 do roku 2005³²

*V roce 1993 psychiatrické léčebny Kosmonosy a Havlíčkův Brod nedodaly data z hospitalizace

I zde je evidentní nárůst ukončených protialkoholních léčeb a to téměř dvojnásobný. Jedná se o další znepokojující vývoj, který se promítá do mnoha rodin a negativně tak ovlivňuje nejenom partnerské vztahy, ale i působení na výchovu dětí uvnitř rodiny. U léčby závislosti na ostatních psychoaktivních látkách je nárůst téměř 20násobný, což reflektuje i rozšíření toxikomanie během posledních 15 let uvnitř celé České republiky.

Z výše uvedených grafů je patrné, že téměř u všech zmíněných sociálně patologických jevů došlo k několikanásobnému zvýšení proti době před rokem

³²http://www.uzis.cz/download.php?ctg=10&search_name=Psychiatrick®ion=100&kind=1&menu_id=5300

1990. Snad pouze s výjimkou průměrné nezaměstnanosti, která v současné době mírně klesá, je u ostatních jevů i nadále stoupající tendence. Vzhledem k tomu, že počet obyvatel v České republice se během posledních let výrazně nezměnil a stagnuje, odrážejí uvedená data poměrně přesně i vzrůstající prosycenost českého obyvatelstva sociálně patologickými jevy.

Uváděná data však vycházejí z celorepublikového průměru a v jednotlivých oblastech se proto mohou zcela zásadně lišit. Právě odlišností jednotlivých krajů z hlediska jejich prosycení sociálně patologickými jevy se zabývá následující kapitola.

10.4 Korelace sociálně patologických jevů ve vztahu k užívání drog

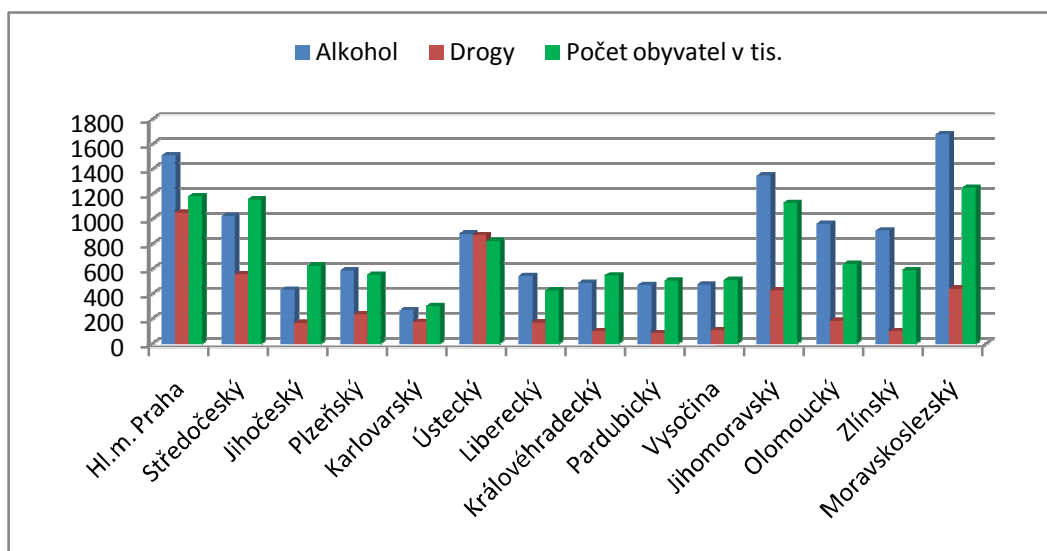
Prosycenost společnosti sociálně patologickými jevy může ovlivňovat řada ukazatelů. Mezi ně můžeme zařadit hustotu zalidnění, výskyt národnostních menšin, vzdělanostní úroveň, zaměstnanost, bezpečnostní situaci, ale také uznávání hodnot a tradic, míru vyznání apod.

Níže v textu je provedeno srovnání výskytu sociálně patologických jevů podle jednotlivých krajů. Z hlediska omezeného rozsahu této práce je dále věnována pozornost zejména krajům s vysokým počtem problémových uživatelů nealkoholových drog, mezi které řadíme zejména hlavní město Prahu, Středočeský kraj, Mostecký kraj a Jihomoravský kraj. Pro porovnání jsou zařazeny dále kraje, kde je minimální počet problémových uživatelů drog. Konkrétně se jedná o Pardubický kraj a Vysočinu.

Jako první je uveden graf s osobami, které se podrobily protialkoholní a protidrogové léčbě, která je velmi dobře prokazatelná na základě statistik vedených jednotlivými psychiatrickými léčebnami. Z tabulky vyplývá, že nejvíce žadatelů o protialkoholní léčbu je z Moravskoslezského kraje a dále z Prahy a Jihomoravského kraje. Situace v počtu žádostí o protidrogovou léčbu je však odlišná. První příčku zaujímá Praha, která je těsně následovaná Ústeckým krajem. Výrazněji se ještě projevuje počet žádostí o protidrogovou léčbu ve Středočeském kraji. Skutečná závažnost vysokého počtu osob, které se podrobily protidrogové

léčbě v Praze a Mosteckém kraji, vystává až při porovnání s počtem obyvatel jednotlivých krajů. V Mosteckém kraji se pak protidrogové léčby zúčastnilo přes 1 promile obyvatelstva. Na druhé straně, jako nejméně zatížené kraje, lze uvést kraj Pardubický a Vysočinu, které i z hlediska k poměru obyvatelstva patří k nejméně zasaženým.

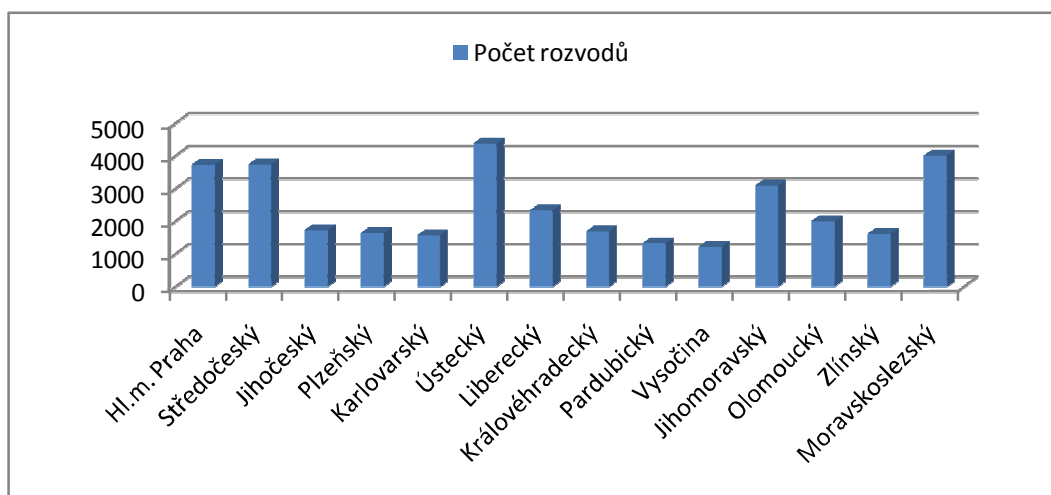
Přehled o počtu protialkoholních a protidrogových léčeb uskutečněných v psych. léčebnách v roce 2005³³

Jako jeden z dalších pozorovaných sociálně patologických jevů je uveden přehled rozvodovosti v jednotlivých krajích, se kterými souvisí i grafické znázornění „Podílu neúplných rodin z úhrnu“ uvedené v kapitole 7.2. Vyhodnocení rozvodovosti je, stejně jako u ostatních níže uvedených grafů, provedeno v závěru této kapitoly, kde je provedeno porovnání jednotlivých jevů vzhledem k počtu obyvatel tak, aby nedocházelo ke zkreslení různou hustotou zalidnění jednotlivých krajů.

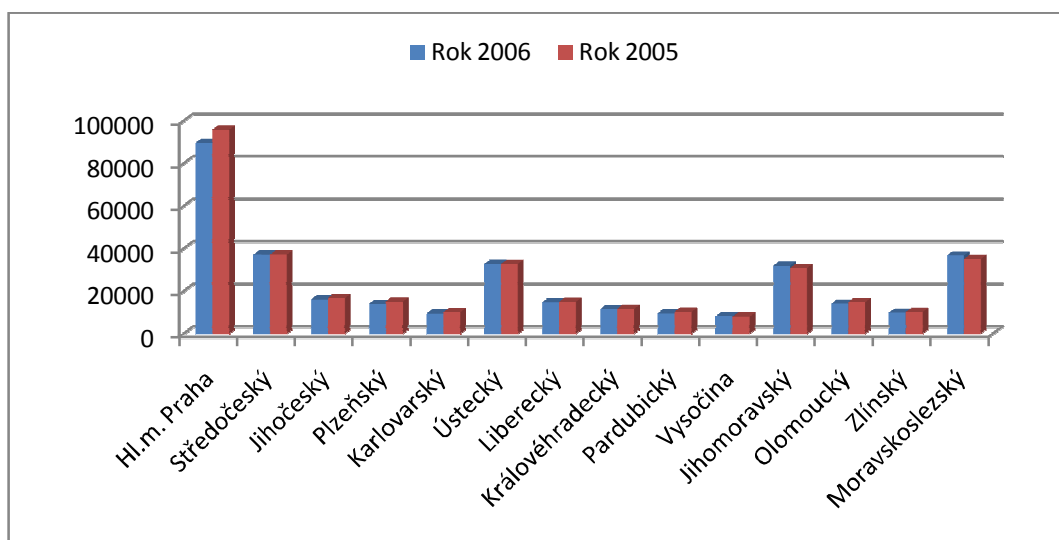
³³ http://www.uzis.cz/download.php?ctg=10&search_name=Psychiatrik®ion=100&kind=1&menu_id=5300

Počet rozvodu v České republice dle jednotlivých krajů v roce 2006³⁴

Dále je zde uveden přehled zjištěných trestných činů během roku 2006 v jednotlivých regionech z podkladů policejních statistik, který je dále rozšířen o statistiku z roku 2005, která vykazuje stálost tohoto negativního jevu v jednotlivých krajích bez větších výkyvů.

Počet zjištěných trestných činů v ČR podle krajů v roce 2006 a 2005³⁵

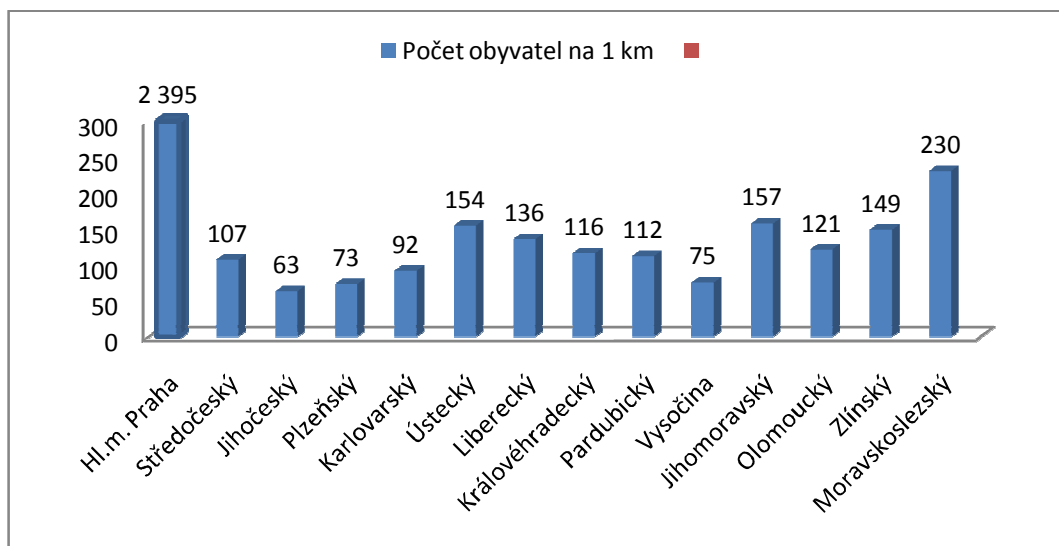
Jako poslední přehled je uvedeno grafické vyjádření hustoty obyvatelstva na 1 km² podle jednotlivých krajů. Praha, specifickým charakterem svého územního členění skládajícího se pouze z města a jeho předměstí, mnohonásobně převyšuje ostatní kraje. Vyšší hustota obyvatelstva je dále v Moravskoslezském, Jihomoravském a Ústeckém kraji, kde se vyšší hustota obyvatelstva projevuje

³⁴ [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDD3/\\$File/130307221.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDD3/$File/130307221.xls)

³⁵ [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDDA/\\$File/130307911.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDDA/$File/130307911.xls)

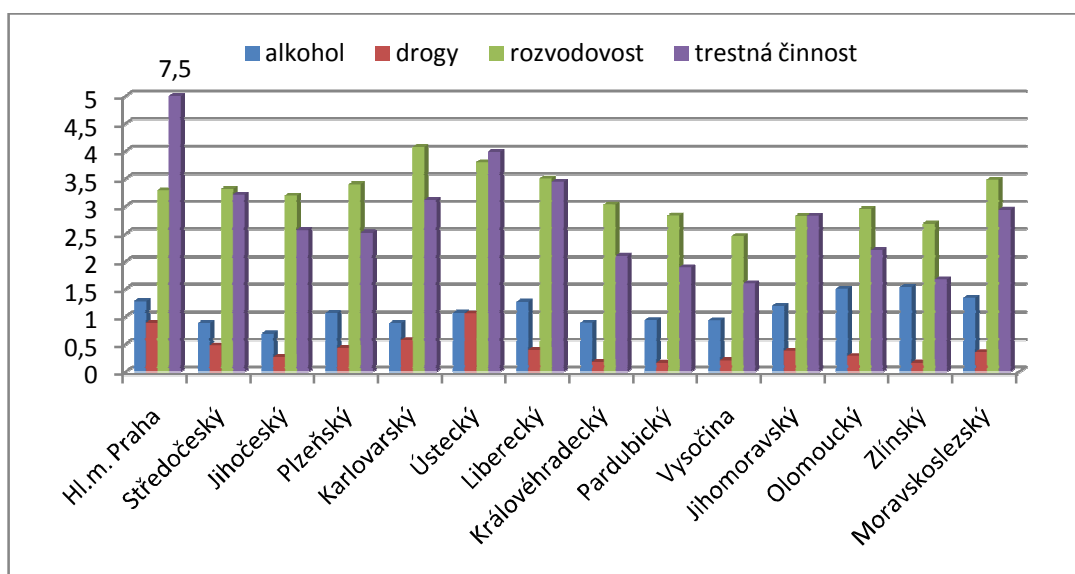
díky dalším největším městům České republiky a oblastí zaměřených na těžký průmysl. Nejmenší hustotu obyvatel mají naopak kraje orientované spíše na zemědělskou produkci bez větších městských aglomerací.

Hustota obyvatelstva v České republice dle jednotlivých krajů³⁶

Pro lepší podmínky korelace jsou jednotlivá výše uvedená data, přepočtena v poměru na počet obyvatel v jednotlivých krajích a vyjádřena v následujícím grafu v promilách, kromě grafického znázornění trestné činnosti, která je vyjádřena v procentech.

Prosycenost krajů sociálně patologickými jevy v poměru k počtu obyvatel

³⁶ [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDF4/\\$File/13030712.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDF4/$File/13030712.xls)

Z tohoto porovnání vyplývá, že největší prosycenost těžce závislých osob na drogách, které se rozhodly pro léčbu, je v Ústeckém kraji, kde počet léčených osob dosahuje těsně přes 1 promile obyvatelstva. Rovněž ostatní sledované ukazatele zařazují Ústecký kraj na přední příčku v rizikovitosti možného vzniku závislosti. Společně s Ústeckým krajem je stavěna do podobné role i Praha, kde počet osob, které nastoupily protidrogovou léčbu, dosahuje téměř 0,9 promile. Rovněž ostatní ukazatelé (zejména zvýšená trestná činnost) tuto nechvalnou pozici potvrzují. Hlavní město Praha je stejně jako ostatní hlavní města ve světě vystaveno více sociálně patologickým jevům. Zvýšená kriminalita, příliv cizinců a přistěhovalců za prací, prostituce, kulturní vyžití na hraně zákona, ale i anonymita, citová ochablost spojená s neuváženými sňatky a řada dalších jevů je daní hustě osídlených aglomerací za pozlátka blahobytu, snadno vydělaných peněz a dostatku zábavy.

Vysoká prosycenost naznačená ve Středočeském kraji ukazuje na jeho (v tomto případě) nevhodnou polohu a blízkost k Praze, kdy prakticky posouvá jen hranice hlavního města o několik desítek kilometrů dále. Dochází zde k postupnému přechodu jednotlivých negativních jevů do normálu a jejich kumulace se s nižší intenzitou než v Praze soustředí do okresních měst, kde je vyšší hustota obyvatel.

Výše zmíněná problematika Ústeckého kraje je orientována jiným směrem. Tato oblast se vyznačuje vysokou mírou kriminality spojenou s dlouhodobou nezaměstnaností, nízkou vzdělaností a vysokou mírou menšin, zejména romské národnosti.

Výše uvedené přehledy potvrzují jisté predispozice k možnému vzniku závislosti na nealkoholových drogách s ohledem na místo, kde se osoba narodí, respektive kde trvale bydlí. Zároveň se zde potvrzuje předpoklad, že nejnižší riziko vzniku závislosti z tohoto pohledu je v Pardubickém kraji a na Vysočině, kde se vyskytuje nejméně sociálně patologických jevů, je zde menší hustota obyvatelstva, obyvatelstvo je převážně české národnosti bez menšin a jsou zde uznávány tradiční hodnoty.

Až do této části kapitoly byl pohled prosycenosti sociálně patologickými jevy chápán striktně dle místa bydliště. Následující tabulka posouvá pohled dále a

reflektuje počet problémových uživatelů podle jejich výskytu v jednotlivých krajích. Naznačuje tedy tendence, kde se problémoví uživatelé rozhodnou žít nebo kde je pro ně život nejsnazší.

Rozdělení problémových uživatelů podle výskytu v jednotlivých krajích za rok 2006³⁷

Kraj	Celkový počet problémových uživatelů	Počet uživatelů opiátů			Počet uživatelů pervitinu	Počet injekčních uživatelů
		Heroin	Subutex	Celkem		
Praha	8 400	2 900	2 700	5 600	2 800	8 400
Středočeský	2 450	400	800	1 200	1 300	2 450
Jihočeský	1 750	150	150	300	1 450	1 700
Plzeňský	1 350	650	50	650	700	1 250
Karlovarský	1 250	100	0	100	1 150	1 150
Ústecký	4 450	850	550	1 400	3 050	4 350
Liberecký	500	50	0	50	500	450
Královéhradecký	1 050	50	50	100	950	1 050
Pardubický	350	50	0	50	350	300
Vysočina	350	50	50	50	350	350
Jihomoravský	3 150	750	100	850	2 300	2 950
Olomoucký	2 350	50	50	100	2 300	2 150
Zlínský	1 300	50	50	50	1 250	1 200
Moravskoslezský	1 450	150	0	150	1 300	1 300
Celkem	30 200	6 150	4 300	10 500	19 700	29 000

Z tabulky opět vyplývá tendence největší kumulace problémových uživatelů do hlavního města Prahy, kde se prosycenost dostává až k hranici 8 promile. Se značným odstupem se na druhé příčce nachází Ústecký kraj a poté Středočeský kraj. Proti tomu v Pardubickém kraji a na Vysočině je počet problémových uživatelů minimální a naznačuje tendenci jejich přesunu právě do oblastí více zasažených, kde je pro ně mnohem jednodušší opatřit si další dávku a žít zde obdobným životem jako ostatní problémoví uživatelé.

³⁷ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006. Praha: 2007. s. 22.

11 Závěr

První část práce byla věnována zmapování vývoje užívání drog v České republice se zaměřením na vývoj po roce 1990. Na základě zjištěných a shromážděných dat bylo zjištěno, že pro rozšíření užívání drog měly rozhodující význam 90. léta minulého století, s jejichž počátkem je spojován návrat demokracie po pádu komunismu, otevření hranic do celého světa a zajištění práva svobodného rozhodování obyvatelstva. Tyto a všechny další výhody musely být vykoupeny i řadou negativních jevů, které na sebe nedaly dlouho čekat. Jedním z nich byl právě i „drogový boom“, který Českou republiku zasáhl v plné síle právě v 90. letech. „Drogový boom“ byl zapříčiněn zejména dovozem tvrdých drog na náš trh a s potřebou ještě nevyzrálých osob experimentovat s takovými látkami. Nedostatečná osvěta, prevence a zároveň i represe proti dealerům měla za následek, že se snadnou dostupností drog se řada experimentátorů velmi rychle dostala k tvrdým drogám.

Česká republika, jako bývalá země východního bloku, byla před problémem s rozmachem drog postavena velmi náhle oproti zemím ze západu, které se s tímto problémem snažily postupně vypořádat již od přelomu 60. a 70. let minulého století. Naše nedostatečně poučená společnost si rozsah drogového problému zcela neuvědomovala a to mělo za následek, že v době, kdy v ostatních zemích probíhaly kampaně zakazující reklamu na cigarety a alkohol, tak v naší republice naopak vycházely knihy s recepty na přípravu pokrmů ze zakázaných omamných látek nebo například na programech veřejnoprávní televize se vedly zcela vážné diskuze pro legalizaci měkkých drog po vzoru Holandska, které ostatně v současné době k drogové problematice již není tak liberální, jak tomu bylo v minulosti.

V posledních několika letech ukazatelé naznačují, že se již situace stabilizuje. Konkrétně tomu naznačují odhady počtu problémových uživatelů, které jsou během posledních pěti let odhadovány stále kolem hranice 30.000 osob. Stabilizaci situace dále potvrzují počty osob, které se podrobily během posledních pěti let protidrogové léčbě v psychiatrických léčebnách. Zde byl dokonce v roce 2002 zaznamenán výrazný pokles. Do budoucna je však nutné tuto situaci i nadále monitorovat, neboť uvedený propad by mohl být zapříčiněn zejména poklesem

heroinových uživatelů, kteří přešli na ambulantní odvykací léčbu, jejíž součástí je nahrazení heroinu subutexem, na kterém závislost i nadále přetrvává.

Na legislativní úrovni je drogové problematice věnována pozornost již od 20. let minulého století. Ovšem i zde je platná legislativní úprava vždy o krok zpět a snaží se již jen reagovat na vzniklé problémy. V mnoha případech dokonce řešení ještě více zkomplikuje svoji striktností (umožnění legálně vyrábět pervitin na přelomu 70. a 80. let) nebo naopak svoji neurčitostí například zavedením termínu „množství větší než malé“. Takové vágní termíny napomáhají spíše drogovým dealerům, než aby přispěly k represivním opatřením proti nim. Je nutné, aby policie, obhájci a soudci rozhodovali jednotně, a to nejlépe podle jasně daných zákonů a ne podle nařízení, která jsou závazná jen pro složky, pro které byly vydané.

Asi nejrozporuplnějším ustanovením však bylo zavedení § 187a do trestního zákona, který ve své podstatě kriminalizuje držení drogy pro vlastní potřebu. Jeho dopad je směřován pouze proti osobě uživatele, kterým se v řadě případů stává pouze mládež experimentující s drogami. V tomto případě je stupeň nebezpečnosti minimální a není důvod zde hrozit trestním postihem. Těmto osobám by spíše měla být věnována primární prevence spojená s poradenstvím a vysvětlením důsledků, které jim s užíváním drog hrozí. Na druhé straně se kriminalizace držení drog pro vlastní potřebu týká osob, které jsou již těžce závislé a bez potřebné dávky nejsou schopny vydržet, vzhledem k těžkým projevům abstinčního syndromu. Na takové osoby je nutné nahlížet jako na osoby nemocné a nikoliv jako na osoby páchající trestný čin.

Samotné ustanovení nijak nechrání společnost, neboť k tomu trestní zákon využívá řadu dalších ustanovení, ale naopak se snaží kriminalizovat vlastní sebepoškozování. To vytváří v trestním právu zvláštní precedens, neboť nad svým zdravím by si měl každý svobodně rozhodovat sám. Dokonce i spáchání sebevraždy nebo pokusu o ni není v České republice trestné. Těžce závislým osobám na drogách by měla být věnována hlavně zdravotnická péče a nikoliv hrozba trestem odnětí svobody.

Společnost by samozřejmě měla být chráněna před drogově závislými a neměla by na jejich závislost doplácet. Lidé by daleko raději prostředky

vynakládané na léčbu toxikomanů přesunuli na léčbu dětských nemocí, na humanitární účely, nebo na jiné cíle, kde jsou finanční zdroje potřeba. Proto je nutné, aby se daleko více využívalo ochranných opatření, spojovaných s nařízením protidrogové léčby, společně se zvýšeným dohledem nad jejím průběhem. V případech, kdy je drogově závislý již odsouzen pro jinou trestnou činnost a je mu uložen nepodmíněný trest, je důležité využít doby jeho pobytu ve vězení k odvykací léčbě, neboť účelem trestu je náprava odsouzeného a kde jinde je člověk pod takovým dohledem po celou dobu než právě ve vězení.

Zpracováním druhé části práce, jež se věnovala zjišťování příčin, které vedou k užívání drog a k možnému vzniku závislosti, bylo zjištěno, že příčiny vzniku závislosti jsou multifaktoriální. Vznik závislosti je tedy odvislý od celé řady faktorů, které mohou na jedince působit. Ve chvíli, kdy se v jednom okamžiku sejde dostatečný počet těchto faktorů nebo tyto faktory již dostatečně dlouhou dobu působily, je velmi pravděpodobné, že k užití drogy dojde. Na samotný vznik závislosti má pak velký význam hlavně charakteristika užití drogy a schopnosti osobnosti po určitou dobu droze čelit, aniž by se na droze návyk vytvořil.

Při porovnání vývojových křivek v užívání drog v České republice však zcela jasně vyplývá, že rozhodující vliv u nás mělo masivní nekontrolované rozšíření drog a s tím spojená jejich snadná dostupnost. Tuto skutečnost potvrzuje vývoj drogové scény do roku 1990, kdy drogovou závislostí byly zasaženy jen uzavřené skupiny osob, které byly zasvěceny do výroby drog nebo do jejich pašování.

Pokud vycházíme z původně uvedených příčin spojovaných s osobností, se sociálním prostředím a typem drogy, lze usuzovat, že na „drogový boom“, který proběhl v 90. letech minulého století, mělo největší vliv právě nekontrolované rozšíření tvrdých drog (pervitin, heroin), a s tím spojená jejich poměrně snadná dostupnost. Ačkoliv nelze na základě provedených kazuistik zobecňovat, bylo v osudech uvedených osob rovněž zjištěno, že s opatřením drogy neměly žádné velké problémy. Skutečnost současné snadné dostupnosti drog lze přímo potvrdit na základě vzniku otevřených drogových scén ve větších městech.

„Drogový boom“ do jisté míry podpořilo i sociální prostředí drogových uživatelů, které je čím dál více zasaženo řadou sociálně patologických jevů, které byly zmapovány v závěru práce.

Asi nejmenší vliv na rozšíření drog u nás v 90. letech 20. století z tohoto pohledu měla samotná osobnost drogového uživatele. Jedině tak je možné vysvětlit skutečnost, proč před rokem 1990 u nás byl drogový problém tak malých rozměrů. Potencionálním uživatelům totiž v té době chyběl právě spouštěč v podobě dostupnosti tvrdé drogy, kterou je v současné době poměrně snadné si opatřit.

Z provedené práce vyplývá, že existují jisté predispozice odvislé od osobnosti, rodiny, místa a doby kde se narodíme, které kohokoliv z nás mohou do určité míry předurčit k experimentům s drogami a na základě této interakce i ke vzniku závislosti na nich.

12 Seznam použitých informačních zdrojů

ČAKRT, Michal. *Typologie osobnosti: přátelé, milenci, manželé, dospělí a děti*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2004. 361 s. ISBN 80-7261-112-7.

Česká republika ve světě drog: tematický sborník. 1. vyd. Praha: KLP, 1995. 166 s. ISBN 80-85917-06-8.

HEJDA, Jan. *Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení*. Vyd. 1. Jindřichův Hradec: Rain, 2000. 148 s. ISBN 80-245-0080-9.

IVERSEN, Leslie L. *Léky a drogy: průvodce pro každého*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2006. 143 s. ISBN 80-7363-061-3.

KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup I*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, Kamil et al. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup II*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 343 s. ISBN 80-86734-05-6.

KUCHTA, Josef et al. *Kriminologie: II. část*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. 104 s. ISBN 80-210-0681-1

MARŠÁLOVÁ, Libuša. MIKŠÍK, Oldřich. *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství, 1990. 423 s. ISBN 80-08-00019-8.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.

PRESL, Jiří. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. 2. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 1995. 88 s. ISBN 80-85800-25-X.

ŠVINGALOVÁ, Dana. *Kapitoly z psychologie*. Vyd. 1. II. díl. Psychologie osobnosti. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. 94 s. ISBN 80-7083-614-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VANTUCH, Pavel. *Drogy a kriminalita*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1990. 171 s. ISBN 80-210-0169-0.

ZÁBRANSKÝ, Tomáš et al. *Racionální protidrogová politika: uživatelé drog do rukou policie nebo lékařů?*. V Olomouci: Votobia, 1997. 119 s. ISBN 80-7198-250-4.

SBORNÍKY, KOLEKTIVNÍ A DIPLOMOVÉ PRÁCE

CICHÁK, David. *Diplomová práce: Práce s drogově závislými adolescenty v rámci pobytu v terapeutické komunitě pro dospívající*. Praha: 2007

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2007. 113 s. ISBN 978-80-87041-22-2.

Trestní předpisy : podle stavu k 1.8.2007 (Úplné znění). Ostrava: Sagit, 2007. 416 s. ISBN 978-80-7208-633-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Český statistický úřad. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2004*. [online]

URL:<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/uhrrna_rozvodovost_v letech_1950_2004> [cit. 2007-12-11]

Český statistický úřad. *Podíl neúplných rodin z úhrnu domácností*. [online]

URL:<[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_neuplnych_rodin_z_uhrnu_do_macnosti_slodb_2001/\\$File/mapa203.jpg](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_neuplnych_rodin_z_uhrnu_do_macnosti_slodb_2001/$File/mapa203.jpg)> [cit. 2007-12-11]

Český statistický úřad. *Vývoj míry dlouhodobé nezaměstnanosti*. [online]

URL:<[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100289079/\\$File/310307146.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100289079/$File/310307146.xls)> [cit. 2008-01-10]

Vězeňská služba České republiky. *Vývoj počtu vězněných osob v ČR*. [online]
URL:<<http://www.vscr.cz/kategorie/?k=Statistické%20údaje&o=0&p=150>> [cit. 2008-01-12]

Ústav zdravotnických informací a statistiky v ČR. *Vývoj počtu propuštěných osob po protialkoholní a protidrogové léčby z psychiatrických léčeben v době od roku 1990 do 2005*. [online]
URL:<http://www.uzis.cz/download.php?ctg=10&search_name=Psychiatrick®ion=100&kind=1&mnu_id=5300> [cit. 2008-01-15]

Ústav zdravotnických informací a statistiky v ČR. *Přehled o počtu protialkoholních a protidrogových léčeb uskutečněných v psych. léčebnách v roce 2005*. [online]
URL:<http://www.uzis.cz/download.php?ctg=10&search_name=Psychiatrick®ion=100&kind=1&mnu_id=5300> [cit. 2008-01-15]

Český statistický úřad. *Počet rozvodu v České republice dle jednotlivých krajů v roce 2006*. [online]
URL:<[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDD3/\\$File/130307221.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDD3/$File/130307221.xls)> [cit. 2008-01-20]

Český statistický úřad. *Počet zjištěných trestných činů v České republice podle jednotlivých krajů v roce 2006 a 2005*. [online]
URL:<[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDDA/\\$File/130307911.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDDA/$File/130307911.xls)> [cit. 2008-01-20]

Český statistický úřad. *Hustota obyvatelstva v České republice dle jednotlivých krajů*. [online]
URL:<[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDF4/\\$File/13030712.xls](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/7D0023CDF4/$File/13030712.xls)> [cit. 2008-02-02]

Policie České republiky. *Kriminalita mládeže*. [intranet]
Vývoj počtu objasněných trestných činů spáchaných mládeží